

Kalendarium

KRONIKA STOSUNKÓW REPUBLIKI FEDERALNEJ NIEMIEC Z EUROPEJSKIMI KRAJAMI SOCJALISTYCZNYMI

Wrzesień-grudzień 1989

Wrzesień

1 IX — W oświadczeniu rządowym wygłoszonym na forum *Bundestagu* kanclerz Helmut Kohl stwierdził, że „w imieniu Niemców i niemieckimi rękami wyrządzono narodowi polskiemu coś straszliwego”. W 50 lat po wybuchu wojny nadszedł czas na trwałe pojednanie między narodami polskimi i niemieckim. W przyjętej rezolucji *Bundestag* wyraził wolę pojednania z narodem polskim i przerwania układu z 1970 r. zgodnie z jego duchem i literą. Przedtem zachodnioniemiecki parlament odrzucił wysunięty przez *SPD* projekt rezolucji mówiącej bezpośrednio o trwałości zachodniej granicy Polski.

1 IX — W odbywających się w Polsce uroczystościach z okazji 50 rocznicy niemieckiej napaści na Polskę wzięli udział m.in. premier Nadrenii Północnej-Westfalii, wiceprzewodniczący *SPD* Johannes Rau, socjaldemokratyczny burmistrz Berlina Zachodniego Walter Momper oraz przedstawiciele partii Zielonych.

1 IX — Agencje doniosły, że w Budapeszcie przebywa członek zarządu *SPD* Karsten Voigt. Zachodnioniemiecki polityk włączył się do rozmów w sprawie rozwiązania kryzysu powstałego wokół kwestii przebywających w tamtejszej ambasadzie RFN uchodźców z NRD.

1 IX — Przewodnicząca *Bundestagu* Rita Süßmuth (*CDU*), stwierdziła w wywiadzie publikowanym na łamach „Die Welt”, iż RFN nie kwestionuje trwałości zachodnich granic Polski, ani też nie wnosi żadnych roszczeń terytorialnych.

2 IX — Sekretarz generalny *CDU* Volker Rühe oznajmił, że warunkiem pomocy RFN dla Polski jest przyznanie przez rząd polski praw dla mniejszości niemieckiej.

2 IX — Przewodniczący *OKP* Bronisław

Geremek zaapelował na łamach „Bild am Sonntag” o większe poparcie ekonomiczne dla Polski. RFN, zdaniem Geremka, jako najbogatszy kraj w Europie powinna wziąć na siebie rolę przewodnika dla Zachodu w zakresie stosunków z reformującymi się krajami-członkami Układu Warszawskiego. Geremek powiedział także, że Niemcy, jak każdy naród mają prawo do zjednoczenia.

3 IX — Podczas spotkania z premierem Willy Stophem na Targach Lipskich kierownik Stałego Przedstawicielstwa RFN Franz Bertele poruszył sprawę uchodźców.

3 IX — Przewodniczący *SPD* Hans-Jochen Vogel zaapelował do kierownictwa NRD o zainicjowanie niezbędnych reform. Jednocześnie polityk zaapelował, aby pomimo „skostniałej postawy” przywódców NRD nie ograniczać stosunków z tym państwem.

3 IX — Federalny minister pracy Norbert Blüm (*CDU*) opowiedział się za udzieleniem Polsce tzw. nieograniczonej poręki *Hermesa*. Zdaniem Blüma od rozwoju sytuacji w Polsce zależą losy reform w Europie Wschodniej. Także przewodnicząca *Bundestagu* R. Süßmuth stwierdziła, że fiasko demokratycznego eksperymentu w Polsce oznaczałoby zmierzch ozdrowieńczych prądów w krajach socjalistycznych. Pani Süßmuth dodała, że RFN jest w szczególnym stopniu odpowiedzialna za rozwój sytuacji w Europie Wschodniej i zobowiązana do niesienia krajom tego regionu pomocy gospodarczej. Jednocześnie przewodnicząca *Bundestagu* ostro skrytykowała próby podważania trwałości granic: „Polacy muszą być przekonani, że żyją w bezpiecznych granicach”.

4 IX — Przebywający w RFN sekretarz KC PZPR Sławomir Wiatr spotkał się z szefem Urzędu Kanclerskiego Rudol-

fem Seitersem (CDU). Gość z Polski rozmawiał również m.in. z czołowymi politykami SPD H.-J. Voglem i J. Rauem. 4 IX — Zarząd SPD przyjął rezolucję podkreślającą trwały charakter zachodniej granicy Polski.

4 IX — Przewodniczący episkopatu zachodnioniemieckiego biskup Karl Lehmann na zakończenie swej 4-dniowej wizyty w Polsce opowiedział się za polsko-zachodnioniemiecką wymianą młodzieżową w skali diecezjalnej. Biskup Lehman, który brał udział w Międzynarodowym Dniu Modlitw, przebywał też w Oświęcimiu.

4 IX — Premier Tadeusz Mazowiecki mianował Mieczysława Pszona nowym pełnomocnikiem do rozmów z przedstawicielem kanclerza Kohla, Horstem Teltshikiem.

5-8 IX — Na zaproszenie zachodnioniemieckiej centrali związkowej DGB w RFN przebywała delegacja NSZZ „Solidarność” na czele z Lechem Wałęsą. Polscy goście spotkali się z prezydentem Richardem von Weizsäckerem, kanclerzem Kohlem, ministrami: spraw zagranicznych Hansem-Dietrichem Genscherem (FDP), gospodarki Helmutem Haussmannem (FDP), pracy Norbertem Blümem (CDU), politykami SPD Willy Brandtem, Hansem-Jochenem Voglem i Johannesem Rauem oraz kierownictwem DGB na czele z Ernstem Breitem. W programie wizyty znalazło się też spotkanie z zachodnioniemieckimi przemysłowcami. Komentatorzy podkreślają, że Wałęsa stale podkreślał nienaruszalność granicy na Odrze i Nysie.

5 IX — Debata w *Bundestagu* na temat preliminarza budżetowego została zdominowana przez problem uchodźców z NRD. Kanclerz Kohl stwierdził, że rząd federalny będzie czynił wszystko, by ułatwić życie rodakom z drugiej części Niemiec. Kanclerz podziękował rządowi węgierskiemu za wysiłki na rzecz rozwiązania problemu uciekinierów. Występująca podczas debaty minister ds. stosunków wewnątrzniemieckich Dorothee Wilms (CDU) podkreśliła zarazem, że w interesie Bonn nie leży „wyludnienie NRD”.

5 IX — Ekspert KC KPZR i doradca Michaiła Gorbaczowa ds. niemieckich Nikołaj Portugalow określił sprawę uciekinierów problemem, który NRD i RFN powinny rozstrzygnąć wyłącznie między sobą. Portugalow dodał, że problem nie polega na tym, kiedy mur berliński zostanie zburzony, lecz na tym, kiedy utraci swój dzielący ludzi charakter.

5 IX — Szef Urzędu Kanclerskiego R.

Seiters powiedział w wywiadzie dla „Neue Osnabrücker Zeitung”, iż pomimo oświadczenia węgierskiego ministra spraw wewnętrznych Istvána Horvátha rząd federalny uczyni wszystko, by w porozumieniu z Budapesztem znaleźć rozwiązanie korzystne dla przebywających w gmachu ambasady RFN uchodźców z NRD. W wywiadzie dla „Sterna” min. Horváth powiedział, że rozwiązanie całego problemu może potrwać nawet do półtora miesiąca, a porozumienie w tej sprawie musi nastąpić przede wszystkim w rozmowach między Bonn a Berlinem Wschodnim. Stwierdzenie Horvátha wywołało duże rozgoryczenie wśród uchodźców. Min. Seiters oznajmił: „W dalszym ciągu pokładamy ufność w rządzie węgierskim i jego humanitarnej postawie”. Zachodnioniemiecki polityk wyraził jednocześnie zrozumienie dla trudnej sytuacji rządu węgierskiego.

6 IX — Rzecznik rządu federalnego Hans Klein poinformował, że nieustępliwa postawa władz NRD stanowi poważną trudność w rokowaniach ze stroną zachodnioniemiecką. Klein mówił też o trudnej sytuacji w gmachu ambasady zachodnioniemieckiej w Pradze, gdzie przebywa już ok. 300 uciekinierów.

7 IX — Niepowodzeniem zakończyły się rozmowy pomiędzy szefem Urzędu Kanclerskiego R. Seitersem a wysokim funkcjonariuszem MSZ NRD Horstem Neubauerem. Kolejna runda rozmów poświęconych sprawie uciekinierów odbędzie się w stolicy NRD.

8 IX — 116 mieszkańców NRD dobrowolnie opuściło gmach Stałego Przedstawicielstwa RFN w Berlinie Wsch. Nastąpiło to w wyniku rozmów informacyjnych z udziałem pełnomocnika kierownictwa NRD ds. uciekinierów, adwokata Wolfganga Vogla. Osobom tym nie udzielono jednak żadnych gwarancji w sprawie legalnego opuszczenia kraju.

9 IX — Podczas imprezy zorganizowanej w Berlinie Zachodnim przez organizację ziomkowskie burmistrz Berlina Zachodniego Walter Momper (SPD) przestrzegł przed kontynuowaniem dyskusji w sprawie granic, gdyż dyskusja taka powoduje jedynie „niepokój sąsiadów”.

10 IX — Władze węgierskie ogłosiły, że począwszy od północy przebywający na Węgrzech turyści NRD będą mogli przekraczać granicę z Austrią w celu udania się do RFN. Oznacza to radykalne rozwiązanie sprawy uchodźców. Węgierska agencja MTI poinformowała, że wprowadzone na ten temat rozmowy z władzami NRD zakończyły się fiaskiem. W wystąpieniu telewizyjnym min. Genscher

złożył rządowi węgierskiemu podziękowanie. Podano też, że z podobnym podziękowaniem wystąpił też kanclerz Kohl.

10 IX — Agencja DPA poinformowała, że podczas przesłuchań przez komisje sejmowe kandydatów na ministrów w rządzie Tadeusza Mazowieckiego pojawiła się sprawa mniejszości niemieckiej.

11 IX — Granicę węgiersko-austriacką przekroczyło tego dnia ok. 7 tys. uchodźców z NRD.

11 IX — Przemawiając na zjeździe CDU w Bremie kanclerz Kohl stwierdził: „Polityka niemiecka oznacza dla nas zawsze wolność i jedność dla wszystkich Niemców. (...) Czy nie musimy dziś stwierdzić, że urzeczywistnienie tej wizji nigdy nie było tak bliskie jak dziś — pod warunkiem, że sięgniemy po właściwe priorytety i nie będziemy stawiać pewnych pytań w błędnym czasie”. Kanclerz opowiedział się też za przewyższeniem podziału Europy. „Zwłaszcza Polska i Węgry potrzebują naszej pomocy. Na trudnej drodze do demokracji zasługują one nie tylko na naszą sympatię, lecz także na czyn i solidarność”.

11 IX — Po uzyskaniu zgody władz zachodnioniemieckich do RFN przybyła grupa radzieckich inspektorów wojskowych. Inspektorzy przystąpili do przeprowadzania inspekcji działalności wojskowej na terytorium RFN, co jest zgodne z ustaleniami dokumentu końcowego konferencji sztokholmskiej w sprawie środków budowy zaufania, bezpieczeństwa i rozbrojenia w Europie.

11 IX — Agencja TASS skrytykowała działalność niektórych zachodnioniemieckich ambasad w krajach socjalistycznych jako niezgodną z prawem i będącą przejawem tendencji szowinistycznych w RFN. Agencja poddała też ostrej krytyce środki masowego przekazu w RFN. Atak ten wiąże się ze sprawą uchodźców wschodnioniemieckich.

12 IX — W wygłoszonym w Sejmie exposé premier Mazowiecki opowiedział się za dokonaniem przełomu w stosunkach polsko-zachodnioniemieckich.

12 IX — Część przebywających w budynku ambasady zachodnioniemieckiej w Pradze obywateli NRD opuściła gmach misji. Wschodniobrzeński adwokat W. Vogel zapewnił uciekinierów, iż nie muszą się liczyć z konsekwencjami prawnymi, a ponadto powrócą na dawne miejsca pracy. W budynku pozostało ok. 100 uchodźców.

12 IX — We Frankfurcie n. Menem rozpoczęły się rozmowy szefa DGB Ernsta

Breita ze stojącym na czele enerdowskiej centrali oficjalnych związków zawodowych Harry Tischem.

12 IX — Szef CSU i minister finansów Theo Waigel powiedział na spotkaniu z dziennikarzami, że zjednoczenie Niemiec jest „kwestią polityczną bardziej aktualną niż kiedykolwiek”.

13 IX — H.-D. Genscher w liście gratulacyjnym skierowanym do nowego polskiego ministra spraw zagranicznych Krzysztofa Skubiszewskiego potwierdził niepodważalność polskich granic. Niemcy nie mają roszczeń terytorialnych wobec Polski i nie będą ich wysuwały także w przyszłości, pisze szef bońskiej dyplomacji.

13 IX — Telewizja polska ujawniła, że gmach ambasady zachodnioniemieckiej w Warszawie okupuje ponad 50 uciekinierów z NRD.

13 IX — Rozgłośnia Deutschlandfunk podała, że ZSRR i Węgry otrzymają kredyty banków zachodnioniemieckich w wysokości 500 mln DM dla każdego z tych państw. Kredyty te, przeznaczone na rozwój handlu zagranicznego, są w 50% zabezpieczone gwarancją państwową. Rozmowy w sprawie tych pożyczek — prowadzone pod egidą banków krajowych w Monachium i Stuttgarcie — trwały od roku.

13 IX — Czechosłowackie „Rude Pravo” stwierdza, iż wielką falę uchodźców z NRD rząd węgierski zawdzięcza rządowi RFN i telewizji zachodnioniemieckiej, stojącym na gruncie tzw. doktryny Hallsteina. Zgodnie z tą doktryną wszyscy Niemcy, gdziekolwiek mieszkają, są obywatelami RFN. Zdaniem gazety wielu polityków partii rządzących w RFN nie ukrywa, że uchodźców można wykorzystać do dyskredytacji ustroju socjalistycznego, wywierania nacisku na NRD i do destabilizacji tego państwa.

14 IX — W Warszawie rozpoczęła się kolejna, ośma runda rozmów pomiędzy pełnomocnikami szefów rządów Polski i RFN. Partnerem H. Teltschika jest M. Pszon.

14 IX — Podczas posiedzenia rządu federalnego H. Kohl powiedział, że RFN ma wszelkie powody, by być wdzięcznym rządowi węgierskiemu za przyczynienie się do rozwiązania sprawy uciekinierów z NRD. Kanclerz dodał, że sprawa uchodźców sprawiła, iż na porządku dziennym znów stała się kwestia niemiecka. Minister Genscher poinformował, że nadal prowadzone są starania w sprawie tych uciekinierów, którzy schronili się w gmachu ambasady zachodnioniemieckiej w Pradze.

14 IX — Szef Urzędu Kanclerskiego R. Seiters oznajmił na forum *Bundestagu*, iż rząd zachodnioniemiecki uczyni wszystko, aby stworzyć mieszkańcom NRD jak najlepsze warunki życia. Seiters odrzucił przy okazji wysuwane przez NRD, Czechosłowację i Rumunię zarzuty pod adresem RFN. Przewodniczący SPD H.-J. Vogel oświadczył, że przesiedleńcy z NRD są „mile widziani” w RFN.

14 IX — W wywiadzie dla „*Neue Osnabrücker Zeitung*” parlamentarny sekretarz stanu w ministerstwie ds. stosunków wewnątrzniemieckich Otfried Hennig (CDU) ostro skrytykował decyzję frakcji parlamentarnej SPD o nieodkładaniu przez delegację tej frakcji od dawna planowanej (na 18 września) podróży do NRD. Hennig określił tę decyzję jako „rażący afront wobec ludności NRD”. Następnego dnia przewodniczący Izby Ludowej NRD Horst Siederemann wycofał zaproszenie dla delegacji SPD, powołując się w uzasadnieniu na nieprzyjazne wobec kierownictwa SED wypowiedzi H.-J. Vogla i H. Ehmke.

15 IX — *Reuter* poinformował, że wiceprzewodniczący CDU Heiner Geissler w liście do Komitetu w Oslo zgłosił kandydaturę Węgier do Pokojowej Nagrody Nobla.

15 IX — Opozycyjna SPD złożyła w *Bundestagu* specjalny wniosek, w którym potwierdza się „trwały charakter polskiej granicy zachodniej”, wyraża uznanie wobec reform w Polsce, domaga się anulowania stosowanego wobec Polaków obowiązku posiadania zaproszeń lub posiadania 50 DM na każdy dzień pobytu w RFN oraz zwraca się szczególnie uwagę na kwestię pomocy gospodarczej dla Polski.

15 IX — Premier Mazowiecki przyjął H. Teltschika.

16 IX — Min. D. Wilms powiedziała, że fale uchodźców z NRD dowodzą woli Niemców do zjednoczenia. Pani Wilms odrzuciła też oskarżenie środków przekazu NRD, jakoby RFN zainscenizowała masowe ucieczki obywateli NRD.

16 IX — Radziecka „Prawda” określiła jako nielegalne przekraczanie przez obywateli NRD granicy węgiersko-austriackiej. Organ KC KPZR okrzył władze zachodnioniemieckie o naruszanie prawa międzynarodowego, co wyraża się w udzielaniu uciekinierom obywatelstwa RFN. Zdaniem „Prawdy” taktyka Bonn obliczona jest na destabilizację stosunków między dwoma państwami niemieckimi.

16 IX — „*Bild-Zeitung*” ujawniła istnienie 4-punktowego „tajnego planu CDU”,

mającego prowadzić do zjednoczenia Niemiec. Autorem projektu ma być Eduard Lintner. Plan przewiduje wymuszenie na NRD przeprowadzenia reform wewnętrznych, odbycie w obu państwach niemieckich referendum na temat formy zjednoczenia i doprowadzenie do zwołania konferencji pokojowej.

16 IX — SPD wystąpiła z propozycją utworzenia specjalnego, liczącego 10 mld DM funduszu kredytowego celem wsparcia prywatnych przedsięwzięć w Polsce.

16 IX — Miasto Recklinghausen (RFN) ratyfikowało umowę partnerską ze Schmalkalden (NRD). Podobny dokument podpisali przedstawiciele miast Strassfurt (NRD) i Lehre (RFN).

17 IX — W wywiadzie dla rozgłośni RIAS min. Genscher przedstawił założenia tzw. planu europejskiego, mającego na celu ekonomiczne wsparcie tych krajów bloku wschodniego, które wchodzi na drogę reform. W tym samym wywiadzie Genscher przestrzegł przed powracaniem do sprawy zachodniej granicy Polski: „Nie można dopuścić do tego, by zachodnią granicę Polski gwarantowały tylko NRD i Armia Radziecka”.

17 IX — Do „rzeczowości” w sprawie udzielenia Polsce pomocy wezwał min. finansów Th. Waigel, który stwierdził, iż uznanie przez władze w Warszawie praw mniejszości niemieckiej przyczyniłoby się do zaakceptowania takiej pomocy przez społeczeństwo zachodnioniemieckie.

17 IX — Rzecznik zachodnioniemieckiej policji granicznej poinformował, że od chwili otwarcia granicy austriacko-węgierskiej do RFN zbiegło tą drogą 16 tys. obywateli NRD.

18 IX — Do Pragi przybyła delegacja *Bundestagu* na czele z Peterem Glotzem (SPD). Rozmowy z politykami czechosłowackimi dotyczyły m.in. kwestii zwiększenia ilości przejść granicznych i poszerzenia sieci komunikacyjnej między obydwojma krajami.

18 IX — Z 5-dniową wizytą przybył do RFN węgierski minister sprawiedliwości Kálmán Kulcsár, który przeprowadził rozmowy ze swym zachodnioniemieckim kolegą Hansem Engelhardem (FDP), a także m.in. spotkał się z H.D. Genscherem.

18 IX — Parlamentarny sekretarz stanu w ministerstwie ds. stosunków wewnątrzniemieckich O. Hennig oświadczył na forum *Bundestagu*, iż nie ulega już wątpliwości, że władze NRD sfałszowały ostatnie wybory do władz komunalnych.

18 IX — Byli wieloletni minister finansów, a obecnie minister obrony RFN Gerhard Stoltenberg (CDU) w wygłoszonym w Gildehaus-Institut (Bielefeld) przemówieniu ostrzegł przed zbyt dużym zaangażowaniem się finansowym i inwestycyjnym w Europie Wschodniej. Zdaniem Stoltenberga Wschód „nadal pozostaje wielką niewiadomą i wciąż stanowi duże ryzyko dla przemysłu. Nie wiadomo, czym wszystko to się skończy.

18 IX — Rzecznik zarządu *Dresdner Bank* (drugiego pod względem wielkości banku prywatnego w RFN) Wolfgang Roeller wypowiedział się sceptycznie na temat koncepcji „planu Marshalla dla Europy Wschodniej”.

18 IX — Wiceprzewodniczący frakcji parlamentarnej SPD Horst Ehmke powiedział w wywiadzie dla *Deutschlandfunk*, że zachodni Niemcy socjaldemokraci będą prowadzili dialog z tymi siłami w NRD, które reprezentują demokratyczny kierunek. Ehmke wymieniał w tym kontekście przede wszystkim kierownictwo Kościoła w NRD.

18 IX — Liczba uciekinierów z NRD, którzy schronili się w ambasadzie RFN w Warszawie, wzrosła do 110.

19 IX — W Bonn poinformowano, że od następnego dnia ambasada RFN w Warszawie zostanie czasowo zamknięta.

19 IX — H.-J. Vogel oznajmił na konferencji prasowej w Bonn, że po „grubiańskim wyproszeniu” delegacji SPD partia zamierza zainicjować nowy kurs w polityce niemieckiej. Zarząd SPD postanowił jednogłośnie dać w przyszłości priorytet stosunkom z Kościołami i ugrupowaniami reformatorskimi w NRD. Vogel zaproponował też innym frakcjom *Bundestagu* podjęcie rozmów na temat opracowania wspólnej linii w polityce niemieckiej. Propozycję tę z zadowoleniem powitała FDP.

19 IX — W wywiadzie dla „Le Monde” Willy Brand oświadczył, że jednoś Niemiec pozostaje „ważnym celem” narodu niemieckiego, chociaż niekoniecznie musi oznaczać powołanie jednolitego państwa.

19 IX — Prasa NRD opublikowała tekst agencji ADN pt. *Handel ludźmi*. Agencja oskarża władze zachodniemieckie o zorganizowanie ucieczek obywateli NRD.

19 IX — Budapeszt i Frankfurt n. Menem zamierzają nawiązać stosunki partnerskie. Uzgodnili to we Frankfurcie burmistrzowie obu miast.

20 IX — Wschodniemieckie MSZ odmówiło prawa wjazdu do stolicy NRD politykowi CDU Eduardowi Lintnerowi,

który zamierzał odwiedzić Stałe Przedstawicielstwo RFN w Berlinie Wschodnim. Z kolei władze Cottbus odwołały zaproszenie dla nadburmistrza swego miasta partnerskiego Saarbrücken. W uzasadnieniu stwierdza się, jakoby nadburmistrz Köbnick „mieszał się w wewnętrzne sprawy NRD”.

20 IX — W wywiadzie dla „Neue Ruhr-Neue Rheinzeitung” b. kanclerz Helmut Schmidt stwierdził, że Europa Zachodnia musi wyasygnować 8-10 mld dolarów rocznie, by przyjąć z pomocą Polsce i Węgrom. Z drugiej strony nie należy przyznawać żadnych kredytów NRD i Czechosłowacji.

21 IX — W wywiadzie dla *Deutschlandfunk* min. Genscher powiedział, iż mimo nieprzejednanego stanowiska przywódców NRD w sprawie uciekinierów nie należy zamrażać kontaktów z kierownictwem tego kraju: „Trzeba wykrzystać wszelkie możliwości prowadzenia dialogu”. Podobne stanowisko zajęli przewodniczący frakcji FDP Wolfgang Mischnick, rzecznik frakcji SPD Hans Büchler oraz rzecznicy partii Zielonych.

21 IX — Po powrocie do Bonn delegacji zachodniemieckich parlamentarzystów z P. Glotzem poinformowano, że w praskiej ambasadzie RFN przebywa ponad 500 uchodźców z NRD. P. Glotz, który rozmawiał m.in. z czechosłowackim ministrem spraw zagranicznych Jaromirem Johanesem, spotkał się także z uciekinierami.

22 IX — Reprezentujący władze NRD adwokat W. Vogel przeprowadził w Bonn rozmowę z szefem Urzędu Kanclerskiego R. Seitersem.

23 IX — Z 5-dniową wizytą przybył do Związku Radzieckiego premier Szlezwicka-Holsztynu Björn Engholm (SPD). Gość przebywał w Moskwie i Leningradzie, spotykając się m.in. z premierem Nikolajem Ryzkowem i przewodniczącym Rady Związkowej ZSRR Jewgienijem Primakowem. Jednym z tematów rozmów było utworzenie połączenia komunikacyjnego między Szlezwikiem a ZSRR.

23 IX — Moskiewska „Prawda” zaatakowała H. Kohla za „wywoływanie na nowo kwestii zjednoczenia Niemiec” w związku z przemówieniem kanclerza wygłoszonym na zjeździe CDU. Organ KC KPZR zarzucił Kohlowi wypaczanie sensu podpisanej w czerwcu br. wspólnej deklaracji radziecko-zachodniemieckiej.

25 IX — W wywiadzie dla „Spiegla” min. Genscher powiedział m.in.: „Niemcy nie powinni pozostać wiecznie oddzielni od innych Niemców, tak samo jak

Europa nie powinna wiecznie pozostać podzielona". (...) Trudno byłoby sobie wyobrazić, że Europa wewnętrznie coraz bardziej się spaja, natomiast dwa państwa niemieckie coraz bardziej się oddzielają".

25 IX — „Der Spiegel” opublikował też wywiad z T. Mazowieckim.

25 IX — Przebywający w Nowym Jorku z okazji sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ min. Genscher spotkał się ze swym czechosłowackim kolegą J. Johanesem. Rozmówcy skoncentrowali się na sprawie uchodźców.

25 IX — Do Stuttgartu przybył przewodniczący drezdeńskiej organizacji SED Hans Modrow. W trakcie 4-dniowej wizyty, do której doszło w wyniku wystosowania zaproszenia przez badeńsko-wirtemberską organizację SPD, Modrow spotkał się m.in. z premierem Lotharem Späthem (CDU).

25 IX — Agencje podały, że rząd boński zatwierdził teksty umów z ZSRR i Jugosławią dotyczące ochrony inwestycji obcego kapitału. Inwestorzy z RFN uzyskali w obu krajach prawo do swobodnego transferu kapitału i zysków.

26 IX — W przemówieniu E. Szewardnadze na 44 sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ znalazł się zarzut rewanżyzmu, wysunięty pod adresem RFN. Radziecki minister ostrzegł przed rzekomym odradzeniem się sił faszystowskich w RFN.

26 IX — Część przebywających w ambasadzie zachodnioniemieckiej w Pradze uchodźców z NRD decydowała się, po uzyskaniu od W. Vogla gwarancji bezpieczeństwa i zapewnieniu możliwości legalnej emigracji, na powrót do kraju. W budynku pozostało jednak nadal ok. półtora tysiąca osób.

26 IX — Przewodniczący frakcji parlamentarnej CDU/CSU Alfred Dregger (CDU) zaapelował do E. Honeckera, by ten wzorem Polski i Węgier doprowadził do zwołania obrad „okrągłego stołu”.

27 IX — W przemówieniu wygłoszonym na forum Zgromadzenia Ogólnego ONZ min. H.-D. Genscher zaapelował do władz NRD, by te stworzyły wreszcie swym obywatelom warunki życia czyniące zbyteczną ucieczkę z kraju. Genscher położył też nacisk na nienaruszalność polskiej granicy zachodniej twierdząc, iż prawo Polaków do życia w bezpiecznych granicach nie będzie przez RFN kwestionowane. Stanowi to warunek pokoju w Europie. Ten ustęp z przemówienia Genschera wywołał irytację w niektórych kręgach frakcji CDU/CSU w Bundestagu. Komentatorzy zwracają uwagę, że minister zrezygnował z bezpo-

średniej polemiki z E. Szewardnadze. Tego samego dnia obaj ministrowie spotkali się, a rozmowa ich miała według doniesień kluczowe znaczenie dla rozwiązania problemu uciekinierów. Genscher rozmawiał też ze swym wschodnioniemieckim kolegą Oskarem Fischerem. 27 IX — Premier Bawarii Max Streibl (CSU) przeciwstawił się w rozmowie z dziennikarzami wysuwaniu w obecnej sytuacji problemu zjednoczenia Niemiec. Zdaniem Streibla debata taka mogłaby zahamować procesy reform w krajach socjalistycznych oraz wpłynęłaby negatywnie na możliwość demokratyzacji NRD.

27 IX — Artykuł *Niemcy są wśród nas* opublikowała „Gazeta Wyborcza”.

27 IX — Zachodnioniemiecki Związek Opieki nad Grobami Wojennymi, jak poinformowano, obejmuje swą działalnością także Łotwę.

29 IX — Min. O. Fischer w przemówieniu wygłoszonym w ONZ zaatakował RFN w związku ze sprawą uchodźców i rzekomym kwestionowaniem granic europejskich. Jak podało „Neues Deutschland” premier NRD Willy Stoph zarzucił RFN chęć rewizji europejskiego ładu pokojowego.

29 IX — W Nowym Jorku spotkali się ministrowie H.-D. Genscher i K. Skubiszewski.

30 IX — Do Pragi nieoczekiwanie przybył min. H.-D. Genscher. W trakcie rozmów uzgodniono, że ponad 3,5 tys. uciekinierów będzie mogło wyjechać specjalnymi pociągami do RFN. Po powrocie z Pragi Genscher powiedział, że pozytywne rozwiązanie tej sprawy oznacza sukces polityki dialogu z krajami socjalistycznymi.

30 IX — Pomyślnie zakończyły się też negocjacje na temat NRD-owskich uchodźców w Warszawie. Rozmowy prowadzono z udziałem sekretarza stanu w bońskim MSZ Jürgena Sudhoffa i Waltera Priesnitza.

Październik

1 X — Do RFN przybyły pociągi specjalne z uciekinierami, którzy schronili się w zachodnioniemieckich ambasadach w Pradze i Warszawie. Liczbę uchodźców ocenia się na prawie 7 tys., gdyż na terenie NRD do pociągów wsiadali także inni mieszkańcy tego kraju. Na teren ambasad w Pradze i Warszawie przenikały dalsze grupy uchodźców. Nie ustawał też strumień uciekinierów przez Węgry i Austrię.

2-3 X — W Bonn odbyła się kolejna

- runda rozmów M. Pszon—H. Teltschik.
- 3 X** — Kanclerz Kohl zaapelował do premiera CSRS Ladislawa Adamca o humanitarne rozwiązanie problemu kolejnej fali uchodźców z NRD. Wieczorem w budynku ambasady RFN w Pradze było ok. 5 tys. uciekinierów. Tego samego dnia szef Urzędu Kanclerskiego R. Seiters poinformował, że władze wschodnioniemieckie i czechosłowackie zgodziły się na przejazd tych osób przez terytorium NRD do RFN.
- 4 X** — Z wielogodzinnym opóźnieniem kolejny pociąg z uchodźcami opuścił Pragę. W NRD na trasie pociągów gromadziły się liczne grupy mieszkańców tego kraju chcących wsiąść do pociągów. Rozpędzanie tych grup było prawdopodobnie przyczyną opóźnienia. W ciągu tego i następnego dnia do RFN przybyło łącznie 8 pociągów specjalnych z Pragi wiozących ok. 7600 uciekinierów. Tymczasem H.-D. Genscher w wywiadzie radiowym wypowiedział się z ufnością na temat losów ok. 400 obywateli NRD przebywających pod opieką misji zachodnioniemieckiej w Warszawie. Genscher dał wyraz nadziei, że Polska wywiąże się z obietnicy, iż żaden uciekinier nie zostanie wbrew własnej woli wydany władzom NRD.
- 4 X** — Kanclerz Kohl oświadczył, że RFN jest gotowa wesprzeć finansowo NRD, by mieszkańcy tego państwa nie musieli wyjeżdżać na Zachód. Konieczna jest jednak do tego wola NRD przeprowadzenia demokratycznych reform.
- 5 X** — Specjalnym pociągiem energo-wskiej *Reichsbahn* przebywający w Warszawie uciekinierzy z NRD wyjechali do RFN.
- 5 X** — Premier Węgier Miklos Nemeth przyjął premierów: Bawarii, Maxa Streibla (CSU) i Badenii-Wirtembergii, Lot-hara Spätha (CDU). Podpisano umowę kredytową, na mocy której oba kraje związkowe RFN udzielił Węgom pożyczki po 250 milionów DM każdy. Wę-gry otrzymają także kredyt od rządu federalnego, w wysokości 500 milionów DM (początkowo mowa była o sumie 250 milionów DM).
- 5 X** — Rząd federalny zaprotestował przeciwko uniemożliwianiu wjazdu do stolicy NRD obywatelom Berlina Zachodniego.
- 5 X** — Sekretarz generalny CDU Volker Rühle zakwestionował praktykowane dotąd „wykupywanie” więźniów politycznych z NRD.
- 6 X** — 640 uciekinierów z NRD przybyło z Warszawy do RFN. W ambasadzie zachodnioniemieckiej schroniło się tymcza-sem 200 dalszych uchodźców. Grupa mieszkańców NRD przedostała się także do placówki w Pradze.
- 6 X** — Min. Genscher ocenił pozytywnie przemówienie wygłoszone przez Michaiła Gorbaczowa z okazji 40-lecia NRD.
- 6 X** — „Die Welt” opublikowała wywiad z pełnomocnikiem premiera Mazowieckiego, M. Pszonem.
- 6 X** — Szef frakcji parlamentarnej CDU/CSU Alfred Dregger (CDU) oświadczył, że państwo wschodnioniemieckie jest pozbawione jakiegokolwiek legitymacji, gdyż zostało utworzone „z łaski Stalina”.
- 7 X** — Politycy RFN krytycznie ocenili przemówienie wygłoszone z okazji jubileuszu NRD przez Ericha Honeckera. Zdaniem R. Seitersa treść przemówienia kontrastowała z tezami zawartymi w mowie Gorbaczowa.
- 8 X** — Przedstawiciele rządu federalnego, partii koalicji i opozycji zareagowali z oburzeniem na akcje sił porządkowych NRD wobec demonstrantów w dniu obchodów 40-lecia.
- 8 X** — Według *Agence France Presse* w ambasadzie RFN w Warszawie przebywa 400 kolejnych uciekinierów z NRD. Natomiast od chwili otwarcia w dn. 11 ub.m. granicy węgiersko-austriackiej do RFN przybyło tą drogą już 29 618 obywateli NRD.
- 8 X** — Federalny minister rolnictwa Ignaz Kiechle (CSU) przybył z wizytą do Polski. Kiechle zwiedził poznańskie targi „Polagra” i przeprowadził rozmowy ze swym polskim kolegą Czesławem Janickim.
- 9 X** — W Bonn podpisano kolejne porozumienie w sprawie konwersji polskiego zadłużenia w RFN. Porozumienie dotyczy sumy 2,5 mld DM; są to zobowiązania płatnicze wobec władz federalnych za okres 1986-1988 oraz zobowiązania nie uregulowane w trzech poprzednich porozumieniach bilateralnych. Wszystkie te długi Polska spłacać będzie ratami do 1997 r.
- 9 X** — Min. D. Wilms poinformowała, że w pierwszych dziewięciu miesiącach br. z NRD przemieściło się na stałe do RFN (legalnie lub nielegalnie) 110 184 mieszkańców.
- 9 X** — Jak podaje AFP, ruch na granicy między obu częściami Berlina został przywrócony. Od 5 bm. władze NRD nie wpuszczały turystów do swej części miasta.
- 10 X** — Kanclerz Kohl wezwał wszystkich Europejczyków do solidarności z protestującymi mieszkańcami NRD.

Podczas otwarcia 41. Targów Książki we Frankfurcie n. Menem Kohl powiedział, że darzy wielką sympatią i szacunkiem tych Niemców, którzy pozostali w NRD, by walczyć tam o swoje prawa, tj. o wolność i prawo do samostanowienia. Jednocześnie kanclerz wyraził ubolewanie, że wskutek decyzji władz czzechosłowackich tegoroczny laureat nagrody zachodniemieckich księgarzy Vaclav Havel nie będzie mógł przybyć osobiście.

10 X — Z wizytą do Polski przybył przewodniczący SPD Hans-Jochen Vogel. Zachodniemiecki gość spotkał się m.in. z Tadeuszem Mazowieckim, Wojciechem Jaruzelskim, Mikołajem Kozakiewiczem, Lechem Wałęsą i Mieczysławem F. Rakowskim. W Polsce przebywa także prezes Fundacji im. Friedricha Eberta Holger Börner.

10 X — Zdaniem R. Seitersa podjęcie w NRD rozmów z przedstawicielami opozycji stanowi „symptom napawający nadzieją”. Z kolei V. Ruhe oznajmił, że H. Kohl spotka się z E. Honeckerem dopiero wówczas, gdy spotkanie takie będzie miało szanse na sukces.

11 X — W warszawskiej ambasadzie RFN znajdowało się już 500 uchodźców.

11 X — Min. Genscher wyraził zadowolenie, iż władze polskie zaprzestały wydalania do NRD uchodźców z tego państwa, którzy nielegalnie przedostali się przez granicę polsko-enerdowską.

11 X — Federalny minister gospodarki Helmut Haussmann (FDP) przyjął przebywającego z wizytą w Bonn swego węgierskiego kolegę Tomása Becka. Agencja DPA przypomina, że coraz więcej małych i średnich przedsiębiorstw z RFN chce inwestować na Węgrzech.

11 X — Minister finansów Th. Waigel powiedział, że rząd RFN rozszerzy pomoc gospodarczą dla krajów socjalistycznych, a zwłaszcza dla Polski i Węgier. Z chwilą przystąpienia do wdrażania reform na pomoc taką mogłaby liczyć także NRD.

11 X — Przedstawiciele Fundacji im. Friedricha Eberta i Fundacji im. Konrada Adenauera poinformowali o zgodzie władz polskich na utworzenie w Warszawie biur tych instytucji.

12 X — W oświadczeniu Biura Politycznego KC SED zaatakowano m.in. rząd RFN, oskarżając „zachodniemieckich imperialistów” o wykorzystywanie 40. rocznicy utworzenia NRD do „wzniesienia kampanii nienawiści”.

12 X — Podczas przyjęcia wydanego w Bonn przez federalnego ministra komunikacji Friedricha Zimmermanna (CSU)

na cześć przebywającego tu swego czzechosłowackiego kolegi Františka Podleny, polityk zachodniemiecki skrytykował odmowę wydania paszportu dla V. Havla. Zimmermann powiedział też, że pozostawione w Czechosłowacji przez enerdowskich uciekinierów samochody nie powinny być odsyłane do NRD, lecz zwrócone właścicielom.

12 X — Z kurtuazyjną wizytą przybył do Leningradu trzy jednostki *Bundesmarine* na czele z niszczycielem „Rommel”. Okręty zostały udostępnione mieszkańcom miasta do zwiedzania.

13 X — Kanclerz Kohl przyjął węgierskiego ministra spraw zagranicznych Gyulę Horna. Podano, że RFN nadal będzie popierać proces reform na Węgrzech. Jeszcze w tym roku kanclerz przybędzie z wizytą do Budapeszu. Horn przeprowadził też rozmowy z min. Genscherem i innymi politykami RFN.

13 X — Bezpośrednio po zakończeniu rozmów w Polsce do Budapesztu przybył H.-J. Vogel. Przywódca socjaldemokratów zachodniemieckich spotkał się m.in. z Rezső Nyersem, Miklósem Nemetem i Imre Pozsgayem.

13 X — Rzecznik rządu federalnego Hans Klein poinformował, że kanclerz uda się z wizytą do Polski 9 listopada br. Przemawiając na zjeździe dolnosaksońskiej organizacji CDU w Hanowerze Kohl oświadczył, że jego wizyta w Polsce będzie miała istotne znaczenie dla pojednania między narodami polskim a niemieckim. Tym samym plan Konrada Adenauera, zakładający pojednanie z Francją, Izraelem i Polską, zostanie w pełni urzeczywistniony. W programie zachodniemieckiej telewizji kanclerz podkreślił, że RFN nie wysuwa żadnych roszczeń terytorialnych wobec Polski.

13 X — Podczas otwarcia kongresu Unii Europejskiej w Hamburgu min. Genscher powiedział, że zapoczątkowanie przez władze NRD dialogu z opozycją może napawać optymizmem co do przyszłego kierunku rozwoju sytuacji w tym kraju.

14 X — Na zaproszenie KC KPZR przybył do Moskwy honorowy przewodniczący SPD, przewodniczący Międzynarodówki Socjalistycznej Willy Brandt. Gość z RFN, który otrzymał tytuł doktora *honoris causa* moskiewskiego Uniwersytetu im. Łomonosowa, spotkał się m.in. z M. Gorbaczowem.

14 X — Występując w Kolonii kanclerz Kohl wyraził przekonanie, że także władze NRD nie będą w stanie odmówić wysuwanym przez swych obywateli żądaniom wolności. Podobne stanowisko zajął prezydent Weizsäcker. Natomiast

min. Genscher oznajmił w wywiadzie radiowym, że reformy wewnętrzne w NRD są wyłączną sprawą mieszkańców tego państwa. W sprawy te nie powinien się mieszać nikt z zewnątrz, gdyż mieszkańcy NRD nie potrzebują żadnych rad.

14 X — Według rozgłośni *Deutschlandfunk* w Warszawie było już ponad tysiąc uciekinierów z NRD.

14 X — Podczas paryskich obrad szefów dyplomacji państw EWG H.-D. Genscher wypowiedział się za opracowaniem „europejskiego, solidarnościowego planu pomocy” dla tych krajów socjalistycznych, które w sposób zdecydowany wdrażają u siebie reformy polityczne i ekonomiczne.

14 X — Przewodnicząca *Bundestagu* Rita Süßmuth (CDU) przybyła z dwudniową prywatną wizytą do Warszawy. Pani Süßmuth, która wzięła udział w seminarium zorganizowanym przez niezależne Centrum Studiów Międzynarodowych, spotkała się z Mikołajem Kozakiewiczem, Andrzejem Stelmachowskim i Bronisławem Geremekiem.

15 X — W ramach dorocznych frankfurckich Targów Książki odbyła się uroczystość wręczenia nagrody przyznanej w tym roku V. Havlowi. Pozbawiony paszportu laureat nie mógł odebrać nagrody osobiście, napisane przez niego przemówienie odczytał znany aktor Maksymilian Schell. Obecni byli kanclerz Kohl i prezydent Weizsäcker.

15 X — Występujący na zorganizowanym w ośrodku studyjnym Weikersheim seminarium naukowym doradca rządu radzieckiego prof. Wiaczesław Daszczyzew stwierdził, że przewyciężenie podziału Niemiec niekoniecznie musi nastąpić w formie zjednoczenia dwóch państw.

15 X — Przewodniczący Komisji EWG, b. zachodniemiecki minister gospodarki Martin Bangemann opowiedział się w wywiadzie radiowym za ściślejszą współpracą Wspólnoty z Polską i Węgrami. Bangemann stwierdził, że możliwy jest taki związek Polski z EWG, jaki łączy Wspólnotę z Turcją.

15 X — Według szefów agencji prasowych od 11 września br. poprzez Węgry i Austrię przybyło już do RFN ponad 40 tys. uciekinierów z NRD.

16 X — Ambasada NRD w Warszawie rozpoczęła załatwianie formalności związanych ze zrzeczeniem się obywatelstwa wschodniemieckiego przez uciekinierów przebywających w ambasadzie RFN.

16 X — W wywiadzie dla rozgłośni *Deutschlandfunk* H.-J. Vogel powiedział, że w NRD panuje klimat politycznej odnowy, która sięga nawet do szeregów

SED. Zdaniem szefa *SPD* wzorem dla NRD mogą być pod tym względem Węgry i Polska.

17 X — Pozbawieni obywatelstwa NRD uchodźcy przybyli drogą lotniczą z Warszawy do RFN. Pierwsza grupa liczyła 120 osób. W następnych dniach przybywały kolejne grupy. Tego dnia w warszawskiej placówce dyplomatycznej było 1700 uciekinierów.

19 X — Politycy głównych partii politycznych RFN z powściągliwością przywitani wybór Eгона Krenz na stanowisko szefa *SED*. Kanclerz Kohl stwierdził, że reformy nie mogą ograniczyć się do wymiany personalnej. R. Seiters powiedział, że Krenz nie ustosunkował się w swym przemówieniu do wielu podstawowych problemów, takich jak np. wolność słowa. V. Rühle oświadczył, że przemówienie nowego przywódcy NRD „nie napawa zaufaniem”. Min. Genscher wezwał nowe kierownictwo NRD do dialogu ze wszystkimi grupami społeczeństwa. Również H.-J. Vogel oczekuje od nowego sekretarza generalnego *SED* wejścia na drogę reform, zwłaszcza w zakresie wolności słowa i podróżowania. Zdaniem E. Bahra (*SPD*) Krenzowi trzeba dać trochę czasu. Natomiast min. D. Wilms odrzuciła wysunięte przez Krenza żądanie uznania obywatelstwa NRD. Według pani Wilms dla rządu federalnego nie wchodzi w rachubę rezygnacja z „jednolitej niemieckiej przynależności państwowej”.

20 X — Agencje podały, że największa zachodniemiecka instytucja kredytowa, *Deutsche Bank*, otworzy wkrótce swe przedstawicielstwo w Warszawie. Odpowiednie papiery zostały już przesłane do Polski. W centrali we Frankfurcie n. Menem oczekuje się teraz oficjalnego zezwolenia władz polskich.

20 - 22 X — Przewodniczący frakcji parlamentarnej *FDP* Wolfgang Mischnick przebywał z wizytą w NRD. Mischnick gościł w Dreźnie na zaproszenie szefa tamtejszej organizacji *SED* Hansa Modrowa, z którym przeprowadził rozmowy dotyczące stosunków między Niemcami.

21 X — Na uroczystości z okazji 40-lecia Związku Wypędzonych kanclerz Kohl powtórzył raz jeszcze, że RFN nie wysuwa żadnych roszczeń terytorialnych wobec Polski. Kanclerz mówił też o konieczności pojednania między obydwojma narodami i wsparcia finansowego przeprowadzanych w Polsce reform. Kohl zaznaczył jednocześnie, że Niemcy mają prawo do samostanowienia i jedności oraz wezwał władze NRD do przepro-

wadzenia wolnych wyborów. Kanclerz ponowił ofertę udzielenia NRD pomocy gospodarczej.

21 X — Magazyn „Bunte” zamieścił wypowiedź posła do *Bundestagu* z ramienia partii Zielonych Ottona Schily. Polityk oświadczył, że zamierza zakwestionować orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego w sprawie istnienia Rzeszy Niemieckiej w granicach z 1937 r.

22 X — Przemawiający w Berlinie Zachodnim prezydent federalny Richard von Weizsäcker z uznaniem ocenił zachodzące w krajach socjalistycznych procesy reform. Prezydent dodał jednak, że RFN nie przystoi udzielanie rad mieszkańcom NRD.

23 X — Przebywający w Budapeszcie premier Badenii-Wirtembergii Lothar Späth przeprowadził 2-godzinną rozmowę z premierem Węgier Miklosem Nemethem. Podpisano m.in. umowę o utworzeniu *joint venture* przez *Standard Elektrik Lorenz AG* i węgierskie przedsiębiorstwo *VIDEOTON*.

23 X — W warszawskiej ambasadzie RFN znajduje się już kolejna, 2-tysięczna grupa uciekinierów.

24 X — Kanclerz Kohl i prezydent Mitterrand omówili wspólnie rozwój sytuacji w Europie Środkowej i Wschodniej.

24 X — H.-J. Vogel spotkał się w Bonn z jednym z przywódców nowo utworzonej w NRD, opozycyjnej *Sozialdemokratische Partei (SDP)* Steffenem Reiche. Opowiedziano się za nawiązaniem ścisłych kontaktów między obu partiami.

24 X — Przebywający w NRD W. Mischnick rozmawiał z przewodniczącym Niemieckiej Partii Liberalno-Demokratycznej (*LDPD*) Manfredem Gerlachem.

25 X — W. Mischnick przyjęty został przez Egona Krenza. Gość z RFN był pierwszym zachodnioniemieckim politykiem, który spotkał się z Krenzem od chwili wyboru nowego szefa *SED*.

25 X — Na dorocznym zebraniu Izby Przemysłowo-Handlowej kanclerz Kohl oświadczył w Bonn, że celem polityki rządu federalnego jest zapewnienie mieszkańcom NRD godziwych warunków życia w miejscu zamieszkania. Mimo to rząd w Bonn nie będzie zmieniał swego życzliwego nastawienia wobec uchodźców.

25 X — W Warszawie oczekuje na wyjazd ok. 2 100 uchodźców z NRD. Wszyscy oni są przewożeni grupami do Düsseldorfu drogą lotniczą.

26 X — Doszło do pierwszego kontaktu między H. Kohlem i E. Krenzem. Obaj politycy przeprowadzili 20-minutową rozmowę telefoniczną. Uzgodniono m.in. że

do NRD przybędzie wkrótce szef Urzędu Kanclerskiego R. Seiters.

27 X — Rząd federalny przyjął z zadowoleniem decyzję władz NRD o amnestii dla uczestników niedawnych demonstracji.

27 X — Przebywający w praskiej ambasadzie RFN uchodźcy z NRD wyjechali autobusami w kierunku granicy zachodnioniemiecko-czechosłowackiej.

27 X — Nasila się kontrowersja w sprawie programu pobytu kanclerza Kohla w Polsce. Przedmiotem dyskusji jest ewentualne uczestnictwo kanclerza w odprawianej w języku niemieckim mszy katolickiej na Górze Św. Anny.

27 X — Nowym ambasadorem RFN w Warszawie mianowany został Günther Knackstedt. Jak podano, Franz-Joachim Schoeller ustąpił ze względu na zły stan zdrowia. Wokół okoliczności dymisji Schoellea narastały w następnych dniach liczne spekulacje. Według niektórych doniesień b. ambasador miał być zamieszany w międzynarodowy handel bronią.

27 X — W Warszawie podpisano umowę o współpracy z Düsseldorfem.

29 X — Przebywający w stolicy NRD burmistrz Berlina Zachodniego Walter Momper (*SPD*) spotkał się ze stojącym na czele berlińskiej organizacji *SED* Günterem Schabowskim. Momper, któremu towarzyszył Horst Ehmke, spotkał się też z przedstawicielami opozycji.

29 X — Przewodniczący *FDP* hr. Otto Lambsdorff wyraził pogląd, iż w przypadku pomyślnego zakończenia procesu reform w NRD „być może będziemy świadkami drugiego niemieckiego cudu gospodarczego”.

29 X — V. Rühle wypowiedział się w wywiadzie radiowym sceptycznie w odniesieniu do szans demokratyzacji w NRD.

30 X — Szef Wydziału Europy Wschodniej w KC KPZR Nikołaj Szyszkin powiedział, że Związek Radziecki nie ma nic przeciwko zjednoczeniu Niemiec. Na pytanie, czy mur berliński zostanie zburzony, Szyszkin odparł: „Mam nadzieję, że wszystko się zmieni”.

31 X — Kanclerz Kohl przeprowadził rozmowę telefoniczną z premierem Mazowieckim. Zdaniem agencji prasowych omawiano m.in. sytuację wynikłą z kontrowersji, jaką wzbudził zamiar kanclerza wzięcia udziału w mszy na Górze Św. Anny.

Listopad

1 XI — B. federalny minister gospodar-

ki i b. przewodniczący FDP Martin Bangemann spotkał się w stolicy NRD z wschodnioniemieckim ministrem spraw zagranicznych Oskarem Fischerem. Bangemann przeprowadził też rozmowę z przewodniczącym Niemieckiej Partii Liberalno-Demokratycznej (LDPD) Manfredem Gerlachem. FDP i LDPD utrzymują specjalne kontakty międzypartyjne.

1 XI — Władze NRD ponownie zniosły dla swych obywateli obowiązek posiadania wiz do Czechosłowacji, co spowodowało dalszy napływ setek uchodźców do ambasady, zachodnioniemieckiej w Pradze. Zachodnioniemiecka straż graniczna szacuje tymczasem liczbę mieszkańców NRD, którzy przybyli od sierpnia do RFN przez Węgry na 54 tys.

2 XI — Doszło do kolejnej rozmowy telefonicznej Helmuta Kohla z Tadeuszem Mazowieckim. Tego samego dnia do Warszawy przybył pełnomocnik kanclerza Horst Teltschik. Przypuszcza się, iż wśród tematów rozmów znalazła się sprawa wizyty na Górze św. Anny.

2 XI — Bezpośrednio przed odlotem do Warszawy przewodniczący SED Egon Krenz przyjął M. Bangemanna, Polityk zachodnioniemiecki, przebywający w stolicy NRD także w charakterze wiceprzewodniczącego komisji EWG, wyraził na konferencji prasowej zadowolenie z przebiegu i rezultatów rozmowy.

3 XI — Władze NRD wyraziły zgodę na bezpośredni wyjazd do RFN ok. 4,5 tys. swych obywateli, okupujących zachodnioniemiecką ambasadę w Pradze. Zniesiono ograniczenia w ruchu podróży między NRD i RFN przez Czechosłowację. W ciągu dwóch kolejnych dni z NRD ruszyło przez Czechosłowację ok. 15 tys. uchodźców.

3 XI — Rzecznik rządu federalnego min. Hans Klein (CDU) oznajmił, że kanclerz Kohl zrezygnował z zamiaru udania się na Górę św. Anny i przybędzie do Krzyżowej. Decyzja Kohla została pozytywnie oceniona przez zachodnioniemieckie środki masowego przekazu, wywołując jedynie oburzenie działaczy ziomkowskich.

3 XI — Do Warszawy przybył nowo mianowany ambasador RFN Günter Knackstedt.

3 XI — Sejmowa Komisja Mniejszości Narodowych zajmowała się po raz pierwszy problemem mniejszości niemieckiej. W posiedzeniu uczestniczyli przedstawiciele tejże mniejszości.

4 XI — Kanclerz Kohl oznajmił, że *exodus* obywateli NRD nie może oznaczać definitywnego rozwiązania kwestii niemieckiej i wezwał władze NRD do

stworzenia swym obywatelom takich warunków życia, by wyeliminować emigrację. Szef FDP Otto Lambsdorff wezwał z kolei do likwidacji „muru i drutu kolczastego”, natomiast przewodniczący frakcji CDU/CSU w Bundestagu Alfred Dregger (CDU) podkreślił, że należy otworzyć „bezpośrednią drogę” między dwoma państwami niemieckimi.

5 XI — W wywiadzie publikowanym na łamach „Bild am Sonntag” Lech Wałęsa przyznał, że podział Niemiec jest stanem sztucznym.

5 XI — „Der Spiegel” poinformował, że niedawno odwołany ambasador RFN w Polsce Joachim Schoeller był zamieszany m.in. w aferę z międzynarodowym handlem bronią.

6 XI — Kolejna rozmowa telefoniczna Kohl-Mazowiecki trwała 15 minut. Zastępca rzecznika prasowego rządu federalnego Dieter Vogel oznajmił tymczasem, że RFN nie zamierza zajmować nowego stanowiska w kwestii polskiej granicy zachodniej: „Nie wycofujemy się z układu z 1970 r. ani nie wychodzimy poza ten układ”. Natomiast polski minister spraw zagranicznych Krzysztof Skubiszewski oświadczył podczas pobytu w Wiedniu, że kwestia zjednoczenia Niemiec nie może być łączona ze sprawą zachodniej granicy Polski.

6 XI — W wywiadzie dla BBC polityk SPD Egon Bahr ocenił, że do RFN zamierza przenieść się ok. 1,5 mln obywateli NRD, co może spowodować ogromne trudności w obu krajach.

6 XI — Przebywający w Pradze burmistrz Berlina Zachodniego Walter Momper (SPD) przeprowadził szereg rozmów zarówno z przedstawicielami Komunistycznej Partii Czechosłowacji, jak i „Karty '77”. Wywiad Mompera dla „Rudego Prava” ukazał się w wersji okrojonej, cenzura zakwestionowała fragmenty krytyczne wobec kierownictwa partyjnego Czechosłowacji.

6 XI — Rząd federalny powiłał z zadowoleniem ogłoszony przez NRD projekt nowych przepisów w sprawie wyjazdów. Zaznaczono jednak, że posunięcie to musi stanowić tylko „pierwszy krok” na dalszej drodze.

7 XI — W urzędzie Kanclerskim w Bonn przekazano odpowiedź Wojciecha Jaruzelskiego na pisanie Richarda von Weizsäckera, wystosowane z okazji 50 rocznicy wybuchu II wojny światowej. Jaruzelski podkreśla, że trwałe pojednanie między dwoma narodami może nastąpić dopiero po uznaniu zachodniej granicy Polski. Prezydent PRL wyraził też zrozumienie dla uczuć tych Niemców,

k którzy zostali zmuszeni do opuszczenia b. niemieckich ziem wschodnich.

7 XI — Według szacunków rozgłosił *Deutschlandfunk* od ostatniego weekendu do RFN przybyło przez Czechosłowację ok. 37 tys. obywateli NRD. Następnego dnia rzecznik bawarskiej straży granicznej powiedział, że w 6 dni po otwarciu granicy z Czechosłowacją do RFN przybyło 60 tys. uciekinierów.

8 XI — H. Kohl przedłożył w *Bundestagu* *exposé* o położeniu narodu. Opowiadając się za autentycznymi reformami w NRD kanclerz ponownie zapewnił, iż RFN pospieszy NRD w takim przypadku z wszechstronną pomocą gospodarczą: „Podział naszej ojczyzny jest nienaturalny”, podkreślił Kohl. Mówiąc o stosunkach z Polską kanclerz wywpułkił swą wolę trwałego pojednania z narodem polskim i potwierdził ważność układu z grudnia 1970 r., zaznaczając, iż ostateczne uregulowanie kwestii granic nastąpi w traktacie pokojowym, a RFN nie może wypowiadać się w imieniu przyszłych, zjednoczonych Niemiec. Zabierając głos na ten temat min. H.-D. Genscher powtórzył swe sformułowanie z przemówienia wygłoszonego na ostatniej sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Przywódca opozycyjnej SPD H.-J. Vogel skrytykował oświadczenie Kohla stwierdzając, iż Polska oczekuje wyraźnego politycznego stanowiska RFN, a nie skomplikowanych rozważań konstytucyjno-prawnych. Tego samego dnia *Bundestag* uchwalił rezolucję stwierdzającą, że naród niemiecki ani teraz, ani w przyszłości nie będzie wysuwał roszczeń terytorialnych wobec Polski. Za rezolucją głosowało 400 deputowanych, 33 wstrzymało się od głosu, 4 było przeciw.

9-14 XI — Z oficjalną wizytą przebywał w Polsce kanclerz Kohl, któremu towarzyszyło 7 członków gabinetu, przedstawiciele opozycyjnej SPD, reprezentanci życia gospodarczego, organizacji społecznych, nauki i kultury. W związku z decyzją władz NRD część delegacji z kanclerzem na czele przerwała na 27 godzin swój pobyt w Polsce. Goście przebywali w Warszawie, Częstochowie, Krzyżowej (gdzie odbyła się odprawiana w obu językach msza z udziałem obydwu szefów rządów), Lublinie i Oświęcimiu. Wśród rozmówców kanclerza znaleźli się Wojciech Jaruzelski, Tadeusz Mazowiecki, Mikołaj Kozakiewicz, Andrzej Stelmachowski, Lech Wałęsa, abp Jerzy Stroba. Z powodu sporu protokolarnego nie doszło do spotkania Kohl-Rakowski. Doszło natomiast do spotkań szefów odpowiednich resortów (m.in. roz-

mowy Genscher-Skubiszewski i Haussmann-Balcerowicz). Podpisano 11 porozumień bilateralnych: o otwarciu konsulatów generalnych w Krakowie i Hamburgu, o utworzeniu *attachatów* wojskowych przy ambasadach, o kontaktach między rządami obu państw, o ochronie i popieraniu inwestycji kapitałowych, o rozwoju rolnictwa, o utworzeniu instytutów kultury, o wymianie młodzieży, o współpracy w zakresie ochrony zdrowia, o współpracy naukowo-technicznej, o ochronie środowiska, o konsultacjach (przynajmniej raz w roku) między ministrami spraw zagranicznych. Obaj szefowie rządów podpisali także „Wspólne oświadczenie”. Dużym osiągnięciem strony polskiej było uzyskanie gwarancji *Hermesa* na kredyty w wysokości 3 mld DM wypłacane w ciągu 3 lat, 60-procentowe umorzenie tzw. kredytu *jumbo* i częściowe porozumienie w sprawie długów w Klubie Paryskim. Warszawa ustąpiła głównie w sprawie mniejszości niemieckiej (nazywanej obywatelami polskimi niemieckiego pochodzenia), nazewnictwa i pielęgnacji grobów niemieckich w Polsce.

9 XI — Władze NRD poinformowały wieczorem, że granice tego państwa z RFN i Berlinem Zachodnim stają się otwarte. Obradujący posłowie *Bundestagu* przerwali posiedzenie i na stojąco odśpiewali hymn narodowy. Jeszcze tej nocy tysiące mieszkańców NRD przybyło do Berlina Zachodniego. Całą noc trwał festyn na ulicach miasta, a zwłaszcza przy murze berlińskim.

10 XI — H. Kohl, H.-D. Genscher (którzy przerwali swą wizytę w Polsce), W. Brandt i W. Momper przemawiali na wielotysięcznym wiecu przed zachodnioberlińskim ratuszem *Schöneberg*. Kanclerz Kohl, który wezwał do przeprowadzenia w NRD wolnych wyborów i przypomniał istnienie kwestii niemieckiej, zaapelował o zachowanie rozwagi.

10 XI — Min. ds. stosunków wewnątrzniemieckich Dorothee Wilms (CDU) skorzystała z okazji, jaką stworzyło otwarcie granicy i odbyła prywatny spacer po wschodniej części Berlina.

11 XI — Pod przewodnictwem H. Kohla odbyło się nadzwyczajne posiedzenie rządu federalnego. Tego samego dnia kanclerz odbył rozmowy telefoniczne z Egonem Krenzem i Michaiłem Gorbaczowem. Przed powrotem wieczorem do Warszawy Kohl oświadczył, że RFN gotowa jest „przyjść z każdą pomocą, z jakiej mogłoby skorzystać społeczeństwo” NRD, niemniej jednak pomoc ta będzie skuteczna tylko wtedy, gdy we wschod-

nich Niemczech gospodarka planowa ustąpi miejsca „społeczne odpowiedzialnemu systemowi rynkowemu”.

11 XI — Na przejściach granicznych NRD z RFN i Berlinem Zachodnim nadal trwa ożywiony ruch. Ekipy wschodnioniemieckich robotników przekuwały mur tworząc nowe przejścia graniczne, doszło też do incydentów, gdy z zachodniej strony przystąpiono do próby rozbiierania muru. Na przejściach granicznych między RFN a NRD tworzyły się wielokilometrowe kolejki samochodowe. Według radia *Deutschlandfunk* w ciągu tego weekendu w RFN i Berlinie Zachodnim było w sumie ok. 3 mln mieszkańców NRD, jednocześnie władze NRD wydały już 4,3 mln wiz.

11 XI — W przyjętej rezolucji zarząd SPD stwierdza, że przemiany w NRD i ewolucja stosunków niemiecko-niemieckich nie może stać się przeszkodą w zrastaniu się obu części Europy.

11 XI — Węgierski minister spraw zagranicznych Gyula Horn powiedział, iż wprawdzie ostatnie wydarzenia mogą doprowadzić do zjednoczenia Niemiec, jest to jednak sprawą odległej przyszłości.

12 XI — Minister obrony NRD Heinz Kessler wydał rozkaz, by wschodnioniemiecka straż graniczna i wojsko nie używały broni palnej w akcjach mających na celu zabezpieczenie muru berlińskiego przed próbami rozbiórki.

12 XI — Prezydent Richard von Weizsäcker zapewnili w telewizji, że RFN nie zamierza ingerować w wewnętrzne sprawy NRD. Tego samego dnia Weizsäcker spotkał się na granicy Berlina Zachodniego z mieszkańcami NRD i żołnierzami wschodnioniemieckiej straży granicznej.

12 XI — Premier Hans Modrow ostrzegł kanclerza Kohla przed miesaniem się do dyskusji na temat terminu demokratycznych wyborów w NRD. Modrow wydał to oświadczenie w Dreźnie, gdzie spotkał się z przebywającym w NRD premierem Nadrenii Północnej-Westfalii Johannesem Rauem.

12 XI — Przy nowo utworzonym przejściu granicznym w Berlinie Zachodnim spotkali się burmistrzowie obu części miasta Walter Momper i Erhard Krack.

13 XI — Przebywająca w Budapeszcie z okazji otwarcia wystawy pt. 40 lat wyższych szkół ludowych w RFN przewodnicząca *Bundestagu* Rita Süßmuth podziękowała władzom węgierskim za „odważną decyzję” otwarcia granic dla uciekinierów z NRD. Pani Süßmuth wskazała na Węgry jako na model dla

NRD w przeprowadzaniu demokratycznych reform.

13 XI — Min. Skubiszewski stwierdził w wywiadzie dla „Die Welt”: „RFN postępuje lojalnie wobec zobowiązań międzynarodowych, ale mówi, że przyszłe zjednoczone państwo niemieckie nie będzie zobowiązane tymi porozumieniami”. Minister powiedział też: „Respektujemy prawo do samostanowienia, ale w ramach istniejących granic, które należą do porządku europejskiego”.

13 XI — Sekretarz generalny CSU Erwin Huber zażądał od władz NRD zapatrywania w dewizy swych udających się do RFN obywateli.

14 XI — Radziecki minister spraw zagranicznych E. Szewardnadze przestrzegł RFN przed podejmowaniem dyskusji na temat trwałości granic europejskich.

14 XI — Prezydium SPD w specjalnym oświadczeniu zwróciło uwagę, że kanclerz Kohl nie włączył do swych wystąpień w Polsce stwierdzeń rezolucji *Bundestagu* z 8 bm.

15 XI — W wygłoszonym dla studentów przemówieniu Michaił Gorbaczow ostrzegł przed podejmowaniem sprawy zjednoczenia Niemiec, podkreślając, że kwestia ta „nie jest obecnie aktualna”, natomiast „należy akceptować realia”.

15 XI — Na temat pomocy dla NRD obradował w Bonn pod przewodnictwem kanclerza Kohla rząd federalny.

15 XI — Honorowy przewodniczący SPD Willy Brandt oświadczył, że mocarstwa nie mogą decydować o sprawach niemieckich według „swego widzimisię”. Zdaniem Brandta Niemcy muszą najpierw sami sformułować swe dezyderaty, a dopiero później przedłożyć je rządowi mocarstw.

15 XI — W wywiadzie dla telewizji NRD i agencji ADN prezydent von Weizsäcker jeszcze raz opowiedział się przeciwko „udzielaniu rad mieszkańcom NRD”.

15 XI — Przewodniczący Związku Wypędzonych Herbert Czaja podziękował H. Kohlowi za to, że nie odszedł podczas pobytu w Polsce „nawet o milimetr” od pozycji prawnych RFN w sprawie polskiej granicy zachodniej.

16 XI — Kanclerz Kohl złożył w *Bundestagu* sprawozdanie o wynikach swej podróży do Polski i o stanowisku rządu wobec sytuacji w NRD.

16 XI — M. Gorbaczow powiedział w audycji telewizji radzieckiej, iż egzystencja dwóch państw niemieckich jest faktem uznanym przez społeczność międzynarodową.

16 XI — Doradca ds. niemieckich KC

KPZR Nikolaï Portugalow stwierdził w wywiadzie dla agencji *Novosti*, że chociaż NRD i RFN mają prawo do nawiązania „specjalnych stosunków” dwustronnych, to jednak zjednoczenie jest przynajmniej na razie wykluczone. Polityk podkreślił, że ZSRR nadal uważa NRD za swego głównego sojusznika.

16 XI — Przewodnicząca *Bundestagu* R. Süsmuth przybyła wraz z przewodniczącym francuskiego Zgromadzenia Narodowego Laurentem Fabiusem z wizytą do Moskwy.

16 XI — Wiceprzewodniczący *CDU* Heiner Geissler wezwał w wywiadzie dla „Die Welt” swą partię do ostatecznego uznania polskiej granicy zachodniej.

17 XI — Wygłaszając w Izbie Ludowej NRD *exposé* premier Hans Modrow wykluczył możliwość zjednoczenia Niemiec, lecz jednocześnie opowiedział się za wszechstronną współpracą z Republiką Federalną.

18 XI — Premier Bawarii Max Streibl sprzeciwił się na zjeździe *CSU* w Monachium powstaniu zjednoczonych i neutralnych Niemiec. Streibl podkreślił, że RFN jest ściśle związana z NATO.

18 XI — Do Polski przybyła delegacja Komisji Gospodarczej *Bundestagu* na czele z Hermanem Unlandem (*CDU*).

19 XI — Premier Węgier Miklos Nemeth spotkał się z H. Kohlem w prywatnym domu kanclerza w Oggersheim. Rzecznik rządu federalnego H. Klein oświadczył, że do nieoczekiwanego spotkania doszło na życzenie Nemetha. Tematem rozmowy był zbliżający się szczyt EWG, rozwój sytuacji w Europie Wschodniej i stosunki Wschód—Zachód.

20 XI — Przebywający w stolicy NRD szef Urzędu Kanclerskiego Rudolf Seiters przeprowadził rozmowy z Egonem Krenzem, Hansem Modrowem oraz przedstawicielami Kościołów i opozycji. Według Seitersa rozmowy miały charakter sondażowy.

21 XI — Przebywający w Moskwie polityk *SPD* Egon Bahr spotkał się z członkiem Biura Politycznego KC KPZR Aleksandrem Jakowlewem i kierownikiem Wydziału Zagranicznego KC Walentinem Falinem. Omawiano m.in. rozwój sytuacji w NRD.

22 XI — Johannes Rau przybył z trzydniową wizytą do Moskwy. Następnego dnia premier Nadrenii Północnej-Westfalii został przyjęty przez M. Gorbaczowa oraz przeprowadził rozmowy z ministrem handlu zagranicznego Konstantinem Katiuszewem, który wezwał RFN do udzielenia Związkowi Radzieckiemu pomocy

gospodarczej, w tym m.in. w zaopatrzeniu.

22 XI — Podczas debaty na forum Parlamentu Europejskiego kanclerz Kohl zabrał głos w sprawie reform w Europie Wschodniej. Zdaniem kanclerza EWG musi poprzeć procesy reformatorskie w tym regionie, gdyż przyniesie to korzyści w skali całego kontynentu. Kohl wezwał do zwiększenia pomocy Polsce i Węgrom. Nawiązując do sprawy zjednoczenia Niemiec kanclerz stwierdził, że Niemcom przysługuje prawo swobodnej decyzji, które inne narody powinny uszanować.

23-24 XI — Z trzecią w ciągu ostatnich 12 miesięcy wizytą przebywał na Węgrzech H.-D. Genscher. Gość z RFN odbył m.in. wielogodzinne rozmowy z M. Nemethem i G. Hornem oraz z przewodniczącym parlamentu M. Szürosem i przedstawicielami opozycji. Szef bońskiej dyplomacji podkreślił „historyczne zasługi Węgier, które jako pierwsze przecięły żelazną kurtynę”. Podpisano umowę w sprawie udzielenia Węgrom kredytu w wysokości 500 mln. DM, co stanowić ma część szerszych porozumień finansowych między obydwoma państwami. Rozmowy Genschera miały charakter przygotowań do wizyty kanclerza.

23 XI — Willy Brandt oświadczył na otwarciu Rady Międzynarodówki Socjalistycznej w Genewie, że przemiany w Europie Wschodniej oznaczają odroczenie demokratycznej wersji socjalizmu.

24 XI — Bawiący z nieoficjalną wizytą w Berlinie sekretarz generalny *CDU* Volker Rühle spotkał się z przewodniczącym wschodnioniemieckiej *CDU* de Maizière. Rozmowy w stolicy NRD przeprowadził też premier Hesji Walter Wallmann (*CDU*), który spotkał się m.in. z przedstawicielami Kościołów.

24 XI — PAP poinformowała, że po decyzji czołowego banku zachodnioniemieckiego *Deutsche Bank* o otwarciu przedstawicielstwa w Warszawie podobną decyzję podjął drugi wielki bank z RFN, mieszczący się we Frankfurcie nad Menem *Dresdner Bank*.

24 XI — W wywiadzie dla kolońskiego dziennika „Express” wiceprzewodniczący *CDU* H. Geissler opowiedział się za ostatecznym uznaniem przez RFN zachodniej granicy Polski. Zdaniem polityka jest to konieczne jeszcze przed zjednoczeniem Niemiec, celem uspokojenia sąsiadów.

25 XI — Wiceprzewodniczący *SPD* Oskar Lafontaine stwierdził w wywiadzie publikowanym na łamach „Süddeutsche Zeitung”, że na dłuższą metę nie może być mowy o utrzymaniu jednolitego oby-

watelstwa niemieckiego ze względu na związane z tym konsekwencje natury finansowej. Lafontaine oznajmił, że nie można pozwolić na to, by wszyscy obywatele NRD mogli korzystać z dobrodziejstw zachodnioniemieckiego systemu ubezpieczeń społecznych. Reagując na wypowiedź Lafontaine'a V. Rühle oświadczył, że polityk SPD zaprezentował się jako „architekt trwałego podziału Niemiec”. W podobnym duchu wypowiedzieli się Alfred Dregger (CDU) i hr. Otto Lamsdorff, przewodniczący FDP. Sekretarz generalny CSU E. Hubert powiedział, że Lafontaine zachowuje się jak „polityczny kramarz, pozbawiony odwagi i perspektyw”.

25 XI — Premier Tadeusz Mazowiecki poinformował na konferencji prasowej w Moskwie, że w centrum jego rozmów z M. Gorbaczowem znalazła się także problematyka niemiecka. Rozmówcy zgodzili się, że zbliżenie między dwoma państwami niemieckimi musi uwzględniać stanowisko czterech zwycięskich mocarstw.

27 XI — Rzecznik rządu federalnego H. Klein poinformował, że kanclerz Kohl skróci swą wizytę na Węgrzech i 19 grudnia przybędzie do NRD.

28 XI — Kanclerz Kohl przedstawił na forum *Bundestagu* 10-punktowy plan prowadzący w trzech etapach do „odzyśkania państwowej jedności Niemiec”. Pierwszym etapem byłyby wolne wybory i wprowadzenie w NRD zasad gospodarki rynkowej. W drugim etapie projektuje się rozwój wspólnych instytucji w zakresie gospodarki, komunikacji, ochrony środowiska, nauki i techniki, zdrowia oraz kultury. Instytucje te tworzyłyby „struktury konfederacyjne” w ramach integrującej się Europy. Ostatnim etapem byłoby zjednoczenie. Projekt Kohla spotkał się z poparciem także przedstawicieli SPD.

28 XI — Do RFN przybył prezes CK SD Jerzy Józwiak. Polski polityk został przyjęty m.in. przez H. Kohla, O. Lamsdorffa, H.-J. Vogla i A. Dreggera.

29-30 XI — W Polsce gościł premier Saksonii Dolnej Ernst Albrecht (CDU). Rozmówcami E. Albrechta byli m.in. T. Mazowiecki, K. Skubiszewski, M. Święcicki, B. Geremek i M. F. Rakowski.

29 XI — Podczas debaty budżetowej w *Bundestagu* min. gospodarki Helmut Haussmann zaproponował opracowanie trzystopniowego planu pomocy gospodarczej dla NRD.

29 XI — W stolicy NRD opublikowano apel intelektualistów o zachowanie nie-

zależności kraju jako „socjalistycznej alternatywy wobec RFN”.

29 XI — Rzecznik radzieckiego MSZ Jurij Gremickich uznał plan Kohla za próbę skierowania wydarzeń w NRD na „tory nacjonalistyczne”. Przebywający w Rzymie wraz z M. Gorbaczowem Wadim Zagladin powiedział, że jest ogromnie zaskoczony planem kanclerza. W opinii N. Portugałowa za wcześnie jest mówić o zjednoczeniu Niemiec, jakkolwiek można przewidywać „jakąś formę konfederacji reprezentującej naród niemiecki, ale przy zachowaniu dwu państw”. W innych krajach socjalistycznych plan Kohla przyjęto ze sceptycyzmem.

29 XI — Jak powiedział doradca H. Kohla, Horst Teltschik, kanclerz nie miał na myśli konfederacji, lecz „państwową jedność w postaci systemu federalnego”. Zaproponowane przez Kohla struktury są pomyślane jako „faza przejściowa do jednolitego państwa”.

29 XI — Kanclerz Kohl przyjął przebywającego w Republice Federalnej radzieckiego wicepremiera Iwana Siłajewa. Tematem rozmowy była współpraca gospodarcza między obydwojma państwami. Nazajutrz radziecki gość rozmawiał z min. H. Haussmannem.

29 XI — Karl Dedecius został odznaczony Komandorią Orderu Zasługi PRL.

30 XI — Rzecznik radzieckiego MSZ Gienadij Gierasimow poinformował w Rzymie, iż zdaniem min. E. Szewardnadze nie ma ani jednego państw w Europie, które nie uważałoby zjednoczenia Niemiec za zagrożenie dla stabilizacji na kontynencie. Gierasimow podał, że Szewardnadze w rozmowie ze swym włoskim kolegą Michelisem odniósł się krytycznie do planu Kohla.

30 XI — Przebywający w Budapeszcie premier Badenii-Wirtembergii Lothar Späth (CDU) spotkał się z premierem Miklosem Nemethem.

Grudzień

1 XII — *Bundestag* zaakceptował 10-punktowy plan kanclerza Kohla.

1 XII — Rzecznik rządu polskiego Małgorzata Niezabitowska wypowiedziała się krytycznie wobec planu Kohla wyrażając zdumienie wobec faktu, iż kanclerz nie wspominał o nienaruszalności granic.

2 XII — Na tzw. małym zjeździe FDP w Celle szef partii O. Lamsdorff zarzucił CDU, że poprzez obstawanie przy dotychczasowym stanowisku w sprawie zachodniej granicy Polski może zburzyć

„zaufanie naszych sąsiadów”. Sekretarz generalny CDU V. Rühle określił tę krytykę jako „całkowicie chybioną”.

3 XII — Nagrodę Kulturalną im. Nelly Sachs miasta Dortmundu otrzymał Andrzej Szczypiorski.

4 XII — Prezydent Jugosławii Janez Drnovsek przybył z wizytą do RFN, gdzie spotkał się m.in. z R. von Weizsäckerem i H. Kohlem. Gość podkreślił wolę Belgradu przeprowadzenia w swym kraju reform politycznych i gospodarczych. W udzielonym wcześniej wywiadzie dla „Süddeutsche Zeitung” prezydent Drnovsek powiedział, że Niemcy mają prawo do samostanowienia, ale przy uwzględnieniu „europejskiego kontekstu”.

5-6 XII — W Moskwie przebywał min. H.-D. Genscher. Głównym tematem rozmowy z M. Gorbaczowem, w której uczestniczył także min. E. Szewardnadze, były wydarzenia w NRD oraz problem niemiecki. Gorbaczow wyraził sprzeciw wobec „sztucznego forsowania zjednoczenia” Niemiec i podkreślił „pryncypialne stanowisko” Związku Radzieckiego, który uważa, że rozwiązanie problemu niemieckiego powinno być wynikiem „dalszego procesu historycznego”. W rozmowie Genscher-Szewardnadze opowiedziano się za przyspieszeniem genewskich rokowań rozbrojeniowych. Podpisano dwa układy: o dalszej pomocy RFN dla północnej Armenii oraz o wymianie kulturalnej. W tym ostatnim układzie po raz pierwszy uwzględniono Berlin Zachodni (gościnne występy Filharmoników Berlińskich w Moskwie).

5 XII — Min. R. Seiters odbył w stolicy NRD rozmowę z premierem Modrowem. Uzgodniono dalsze udogodnienia w ruchu podróży. Przesaną obowiązywać przepisy nakładające na obywateli RFN obowiązkową wymianę pieniędzy, utworzony też zostanie specjalny fundusz dewizowy dla obywateli NRD, którzy chcieliby składać wizyty w RFN.

6 XII — Przedstawiciele wszystkich nurtów politycznych RFN uznali dymisję Krenza z funkcji przewodniczącego Rady Państwa NRD za logiczną konsekwencję całkowitego fiaska polityki SED.

6 XII — Z krótką wizytą przebywał w Rostocku Willy Brandt. Zaproszony przez opozycyjną Partię Socjaldemokratyczną (SDP) polityk wygłosił przemówienie w kościele *Marienkirche*.

7 XII — Min. R. Seiters dał w Bonn wyraz zaniepokojeniu rządu federalnego narastaniem fali agresji w NRD, wywołanej ujawnianiem skali korupcji w SED.

7 XII — Poszukiwany w NRD b. podsekretarz stanu w ministerstwie handlu zagranicznego Aleksander Schalck-Goldkowski, który jest oskarżany o korupcję i udział w międzynarodowym handlu bronią, oddał się w Berlinie Zachodnim w ręce policji.

7 XII — Polski minister spraw zagranicznych Krzysztof Skubiszewski oświadczył w Sejmie: „Program jedności narodu niemieckiego stał się nierealny, gdyż abstrahuje od sytuacji terytorialnej. Przemilczenie wprowadza dwuznaczność tam, gdzie rzeczywisty stan prawny dwuznaczny nie jest”. Zdaniem Skubiszewskiego uznanie bez nie domówień zachodniej granicy Polski jest kardynalną przesłanką pojednania polsko-niemieckiego.

8 XII — Agencja *Reutersa* podała, jakoby podczas spotkania przywódców 12 państw EWG w Strasburgu kanclerz Kohl w sposób ostateczny i jasny opowiedział się za nienaruszalnością polskiej granicy zachodniej. Tego samego dnia w wywiadzie telewizyjnym Kohl oświadczył, że jego wypowiedź została niewłaściwie zinterpretowana.

9 XII — Na plenum KC KPZR M. Gorbaczow ostrzegł Zachód przed wykorzystaniem politycznych zmian w NRD i zapowiedział, że Związek Radziecki nie pozwoli na jakiegokolwiek szkodzenie swemu sojusznikowi. „Naturalnie nie oznacza to — kontynuował Gorbaczow — że stosunki między NRD i RFN nie mogą się zmienić”. Gorbaczow uznał też wszelkie podejmowane obecnie kroki na rzecz zjednoczenia Niemiec za ignorujące rzeczywistość i destabilizujące dla Europy.

9 XII — Przebywający w stolicy NRD premier Szlezwika-Holsztynu Björn Engholm (SPD) spotkał się z premierem Hansem Modrowem.

10 XII — Nowy przywódca SED Gregor Gysi powiedział, że dyskusje na temat zjednoczenia Niemiec są w tej chwili nierealistyczne. Zdaniem polityka większość społeczeństwa NRD jest obecnie przeciwna zjednoczeniu Niemiec, niezależnie od woli ustanowienia bliskich stosunków z Republiką Federalną.

10 XII — Rozpoczynający dwudniową wizytę w NRD premier Badenii-Wirtembergii Lothar Späth spotkał się z burmistrzem Drezna Wolfgangiem Berghoferem. Gość z RFN został następnie m. in. przyjęty przez H. Modrowa.

11 XII — Z inicjatywy strony niemieckiej po raz pierwszy od 1971 r. spotkali się przedstawiciele czterech zwycięskich mocarstw z okresu II wojny światowej.

Konsultacje odbyły się w Berlinie Zachodnim na szczepku ambasadorów Wielkiej Brytanii, USA i Francji akredytowanych w Bonn i ambasadora ZSRR z Berlina. Jak podano, tematem obrad były zagadnienia związane z Berlinem.

11 XII — Jak stwierdza uchwała prezydium SPD, partia uważa za możliwe utworzenie konfederacji obu państw niemieckich nawet przy zachowaniu istniejących sojuszy. Jedność Niemiec jest związana z historią Europy, ale bezwzględnym warunkiem musi być uznanie zachodniej granicy Polski.

11 XII — Na zaproszenie przewodniczącej *Bundestagu* R. Süsmuth do RFN przybyła delegacja Sejmu PRL z marszałkiem Mikołajem Kozakiewiczem. Członkowie delegacji spotkali się m.in. z prezydentem R. von Weizsäckerem.

12 XII — W Berlinie wschodnim doszło do trzygodzinnego spotkania W. Mompera z H. Modrowem. Rozmowa dotyczyła głównie problematyki ekonomicznej.

13 XII — Prezydent Weizsäcker udzielił po raz pierwszy wywiadu telewizji wschodnioniemieckiej. Polityk wystąpił przeciwko zaognianiu sytuacji dla celów wewnętrznych w NRD i opowiedział się za połączeniem kwestii niemieckiej z procesem KBWE i integracją europejską ostrzegając przed nazbyt pospiesznym dążeniem do zjednoczenia. W wywiadzie znalazły się też ciepłe słowa pod adresem Polski.

13 XII — W stolicy NRD przebywała grupa polityków SPD z H.-J. Voglem.

13 XII — Występujący w Berlinie Zachodnim b. kanclerz Helmut Schmidt wezwał do natychmiastowego uznania zachodniej granicy Polski. Schmidt zapelował też o wypracowanie wspólnej polityki zachodnioniemieckiej w odniesieniu do NRD, ostrzegł jednak przed wykorzystywaniem problematyki zjednoczeniowej w nadchodzących wyborach.

13 XII — Min. H. Klein ostrzegł przed zbyt dużymi oczekiwaniami po spodziewanej wizycie kanclerza w NRD. Rzecznik rządu bońskiego poinformował, że Kohl nie spotka się z przewodniczącym SED Gregorem Gysi.

14 XII — Parlament Europejski w Strasburgu wezwał rząd zachodnioniemiecki do rychłego i ostatecznego uznania zachodniej granicy Polski.

14 XII — Federalny minister gospodarki Helmut Haussmann (FDP) przeprowadził w Berlinie rozmowy z premierem Modrowem i wicepremierem Christą Luft. Polityk zachodnioniemiecki powiedział dziennikarzom, że obie strony po-

rozumiały się w sprawie utworzenia wspólnej komisji ds. współpracy handlowej i inwestycyjnej. Haussmann przedłożył też projekt współpracy w sprawie finansowego wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw w NRD.

14 XII — Dwudniową wizytę w Berlinie rozpoczął federalny minister ochrony środowiska Klaus Töpfer (CDU), który spotkał się ze swym wschodnioniemieckim kolegą Hansem Reicheltem oraz z przedstawicielami opozycji.

14 XII — Willy Brandt powiedział w wywiadzie dla „Süddeutsche Zeitung”, że to radziecy oficerowie zapobiegli krwawej rozprawie z lipskimi demonstrantami 9 października br.

15 XII — Zdaniem H. Kohla tzw. wspólnota traktatowa, łącząca obydwie państwa niemieckie, będzie możliwa tylko po przeprowadzeniu wolnych wyborów w NRD.

15 XII — W wywiadzie dla zachodnioniemieckiej telewizji minister spraw zagranicznych Węgry Gyula Horn powiedział, że jego zdaniem do integracji europejskiej nie dojdzie, jeżeli podtrzymywany będzie podział Niemiec.

15 XII — Agencja DPA podała, że w niedługim czasie władze NRD zwolnią przetrzymywanych w więzieniach tego kraju agentów zachodnioniemieckiego wywiadu. Decyzja taka wiąże się ze zbliżającą się wizytą kanclerza w NRD.

16 XII — Z trzydniową wizytą przybył do Budapesztu kanclerz H. Kohl. Przed odlotem na Węgry rzecznik rządu federalnego powiedział, że z żadnym innym krajem socjalistycznym nie łączy RFN tak bliskie stosunki. Łączy się to m.in. z postawą Budapesztu w sprawie uchodźców z NRD. Podczas pobytu kanclerz konferował z premierem Miklošem Nemethem, min. Gyulą Hornem i in. politykami węgierskimi oraz z przedstawicielami mniejszości niemieckiej, a także odebrał tytuł doktora *honoris causa* i wygłosił przemówienie w parlamencie. Wizyta Kohla na Węgrzech została już wcześniej skrócona ze względu na podróz kanclerza do NRD.

16 XII — Przebywający w swym rodzinnym mieście Halle (NRD) min. H.-D. Genscher przestrzegł mieszkańców NRD przed iluzją szybkiego przewycięcia problemów gospodarczych na drodze zjednoczenia. Podczas spotkania z grupami opozycyjnymi Genscher powiedział, że kto głosi, iż zjednoczenie jest możliwe „już jutro”, ten nie mówi prawdy. Niemcy mogą zjednoczyć się tylko w zjednoczonej Europie, przy respektowaniu interesów swoich sąsiadów.

- 16 XII** — Przewodniczący *FDP* hr. Otto Lamsdorff zaapelował o ostateczne uznanie zachodniej granicy Polski.
- 17 XII** — Przybyły z nieoczekiwaną wizytą do Poczdamu prezydent RFN R. von Weizsäcker spotkał się z przewodniczącym Rady Państwa NRD Manfredem Gerlachem i premierem H. Modrowem oraz z przedstawicielami tutejszego Kościoła Ewangelickiego (m.in. z Manfredem Stolpe). Omawiano kwestię zjednoczenia Niemiec. W wydanym komunikacie stwierdza się, że zjednoczenie nie może stanowić groźby dla sąsiadów Niemiec. Według doniesień M. Gerlach opowiedział się za utworzeniem „nowego gremium państw niemieckich z R. von Weizsäckerem jako przewodniczącym”.
- 17 XII** — Radziecki ambasador w Bonn Julij Kwiciński oświadczył w wywiadzie dla tygodnika „Bild am Sonntag”, że jedyną możliwością rozwiązania problemu niemieckiego jest polityka małych kroków. Ambasador wypowiedział się przeciwko „samotnej drodze” Bonn ku przywróceniu jedności. Kwiciński nie wykluczył możliwości rozwiązania obu paktyw wojskowych.
- 17 XII** — Po serii rozmów przeprowadzonych z politykami budapeszteńskimi szef *CSU* i min. finansów Theo Waigel powiedział, że Węgrzy wykazują zrozumienie dla występujących w obu państwach niemieckich tendencji zjednoczeniowych. Waigel oświadczył, że stanowisko to różni się od poglądów przywódców innych państw socjalistycznych w Europie Wschodniej.
- 17 XII** — Wschodniemiecka partia socjaldemokratyczna (*SPD*) wezwała kanclerza Kohla do natychmiastowego uznania polskiej granicy zachodniej.
- 18-20 XII** — Jednym z głównych tematów podejmowanych na obradującym w Berlinie Zachodnim zjeździe *SPD* była sprawa zjednoczenia Niemiec.
- 19 XII** — Do Drezna przybył entuzjastycznie witany przez mieszkańców kanclerz H. Kohl, który spotkał się następnie z premierem NRD H. Modrowem. Jednocześnie, z udziałem ministrów H. Haussmanna i Gerharda Beila, toczyły się rozmowy gospodarcze. Uzgodniono powołanie do życia wspólnej komisji gospodarczej dla ustalenia zakresu pomocy dla NRD oraz zacieśnienia współpracy ekonomicznej. Haussmann poinformował, że rząd RFN objął już gwarancjami pomoc dla NRD w wysokości 6,5 mld DM. Na konferencji prasowej Modrow i Kohl ujawnili, że już od 24 bm. nastąpi dla obywateli RFN tzw. wolnowizowy ruch z NRD, zostanie też otwarte przejście pod Bramą Brandenburską. Rozmowy z Modrowem będą kontynuowane w Bonn na początku lutego 1990 r.
- 19 XII** — W przemówieniu wygłoszonym na forum Parlamentu Europejskiego w Brukseli min. E. Szewardnadze ostrzegł przed urzeczywistnianiem jedności Niemiec bez gwarancji, że państwo to nie będzie stanowiło zagrożenia dla pokoju europejskiego.
- 19 XII** — Rząd federalny w ostrej formie potępił brutalność, z jaką rumuńskie siły bezpieczeństwa i wojsko stłumiły demonstracje w Timisoarze.
- 19 XII** — Przebywający w Magdeburgu W. Brandt wygłosił przemówienie do 65 tysięcy mieszkańców.
- 21 XII** — H. Kohl wezwał kierownictwo rumuńskie do położenia kresu dalszemu rozlewowi krwi w tym kraju. Rzecznik rządu federalnego H. Klein poinformował, że RFN wystąpiła z oficjalnym wnioskiem o zwolnienie Rady Bezpieczeństwa ONZ w sprawie Rumunii. Dokonano tego po uprzednich konsultacjach telefonicznych min. Genschera m.in. z politykami węgierskimi.
- 21 XII** — W wywiadzie dla zachodniemieckiej telewizji *ZDF* b. kanclerz H. Schmidt zarzucił rządowi zachodni europejskim dyletantyzm w kwestii pomocy dla Europy Wschodniej. Według Schmidta należy poprawić koordynację pomocy, zwłaszcza dla Węgier, Polski, NRD i Czechosłowacji.
- 22 XII** — W Berlinie dokonano uroczystego otwarcia przejścia przy Bramie Brandenburskiej. W ceremonii wzięł udział m.in. H. Kohl, H. Modrow, H.-D. Genscher oraz burmistrzowie obu części miasta W. Momper i E. Krack.
- 22 XII** — Czołowi politycy zachodniemieccy powitali z zadowoleniem wiadomość o upadku reżimu Nicolae Ceausescu w Rumunii.
- 22 XII** — Sekretarz stanu w federalnym ministerstwie ds. stosunków wewnętrznych niemieckich Walter Priesnitz (*CDU*) powiedział w wywiadzie dla agencji *DPA*, że w enerdowskich więzieniach nie ma już ludzi, którzy pracowali dla wywiadu zachodniemieckiego. Tym samym zakończyła się wymiana uwieczonych agentów.
- 23 XII** — Ministrowie spraw zagranicznych RFN i Czechosłowacji H.-D. Genscher i Jiri Dienstbir dokonali symbolicznego otwarcia granicy czechosłowacko-zachodniemieckiej. Obaj politycy przeprowadzili następnie rozmowę.
- 23 XII** — Z apelem o pomoc dla Ru

munii wystąpił prezydent R. von Weizsäcker.

24 XII — W tradycyjnym orędziu świątecznym prezydent R. von Weizsäcker opowiedział się m.in. za nienaruszalnością polskiej granicy zachodniej. Prezydent RFN wezwał też do udzielenia NRD pomocy gospodarczej i stwierdził, że wydarzenia w Rumunii stanowią „wstrząsającą kontrast” w porównaniu z pokojowymi przemianami w Niemczech wschodnich.

24 XII — Tysiące obywateli RFN i Berlina Zachodniego skorzystało z możliwości przyjazdu do NRD bez ograniczeń wizowych.

25 XII — Rząd zachodnioniemiecki uznał rumuński Komitet Ocalenia Narodowego. Do Bukaresztu przybył pierwszy samolot: *Bundeswehry* z transportem lekarstw.

27 XII — W RFN zaznaczyły się kontrowersje w sprawie dotyczącego polskiej granicy zachodniej fragmentu świątecznego przemówienia prezydenta von Weizsäckera. Przewodniczący Związku Wypędzonych Herbert Czaja wyraził pogląd, iż konstytucja nie przyznaje prezydentowi prawa do decydowania o granicach. Deputowany Eduard Lintner (CSU) powiedział, że dopiero „ogólnioniemiecki suweren” będzie miał prawo do zajęcia stanowiska w tej sprawie. Natomiast przedstawiciele FDP i SPD poparli stanowisko prezydenta.

27 XII — Po konsultacjach z organizacjami charytatywnymi rząd federalny podjął decyzję o tymczasowym wstrzymaniu wysyłki darów do Bukaresztu. Wysyłka zostanie wznowiona, gdy tylko strona rumuńska zapewni należyty podział darów i poda dane dotyczące rzeczywistego stanu potrzeb.

27 XII — Zachodnioniemieckie ministerstwo spraw zagranicznych poinformowało, że przebywający w Bonn ambasador RFN w Bukareszcie Klaus Terfloth wstrzyma się z powrotem do Rumunii, dopóki nie wyjaśni się sytuacja. Jest to związane z groźbami agentów *Securitate*, że zabiją lub uprowadzą ambasadora. Budynek ambasady był kilkakrotnie ostrzeliwany.

28 XII — Min. Genscher stwierdził, że stanowisko kanclerza jest jednoznaczne z uznaniem polskiej granicy zachodniej, gdyż H. Kohl oddał 8 listopada br. swój głos za odpowiednią rezolucją *Bundestagu*.

28 XII — Przewodniczący Ziomkostwa Ślązaków Herbert Hupka odmówił zachodnioniemieckim politykom prawa do gwarantowania zachodniej granicy Polski. Występujący na konferencji praso-

wej w Bonn Hupka oznajmił, że prawo to mają jedynie przedstawiciele całych Niemiec, łącznie ze wschodnią częścią tj. NRD. Sprawa zachodniej granicy Polski może zostać uregulowana w przyszłym traktacie pokojowym.

28 XII — Szeef CSU Theo Waigel stwierdził, że Związek Radziecki prędzej czy później zaakceptuje jednak, zjednoczenie Niemiec. Polityk wyraził jednocześnie zrozumienie dla dotychczasowej postawy Michaiła Gorbaczowa.

28 XII — Federalny minister ochrony środowiska Klaus Töpfer (CDU) oświadczył, że Zachód musi wypracować plan pomocy ekologicznej dla Europy Wschodniej. Töpfer opowiedział się za intensyfikacją współpracy ekologicznej RFN z państwami Układu Warszawskiego.

29 XII — W wywiadzie dla „*Neue Osnabrücker Zeitung*” przewodnicząca *Bundestagu* Rita Süßmuth opowiedziała się za „jasną, wspólną deklaracją woli obu państw niemieckich w sprawie uznania istniejącej zachodniej granicy Polski”. Zdaniem pani Süßmuth deklaracja taka powinna zwiększyć poczucie bezpieczeństwa Polaków i jednocześnie wzmocnić pozycję RFN na arenie międzynarodowej.

29 XII — Kanclerz Kohl odrzucił propozycję pani Süßmuth uzasadniając swą decyzję tym, że NRD nie posiada jeszcze swobodnie wybranego rządu. W wywiadzie radiowym Kohl określił podnoszenie kwestii granic jako „całkowicie zbędne”, gdyż RFN jasno stwierdziła, że nie wysuwa terytorialnych roszczeń wobec Polski.

29 XII — H. Czaja w ostrej formie zaatakował R. Süßmuth, nazywając ją „grabarzem wschodnich terenów niemieckich”.

29 XII — Sekretarz generalny Związku Wypędzonych Hartmut Koschyk zarzucił H.-D. Genscherowi dokonywanie „fałszerstw politycznych” poprzez przypisywanie kanclerzowi obcych mu poglądów w sprawie granic.

29 XII — Przewodniczący FDP hr. Otto Lambsdorff zarzucił kanclerzowi unikanie zajęcia wyraźnego stanowiska w kwestii polskiej granicy zachodniej.

30 XII — Zdaniem Theo Waigla dyskusja na temat granicy Polski jest zbędna, a daleko ważniejsze są obecnie inne kwestie, na czele z problemem przemieńców. Waigel z uznaniem skomentował przyjazną w stosunku do Niemców Sudeckich i dotyczącą powojennych wysiedleń wypowiedź nowego prezydenta Czechosłowacji Vaclava Havla.

31 XII — W orędziu noworocznym kan-

clerz Kohl stwierdził, że nadchodzące 10-lecie niesie ze sobą nadzieję na odbudowę zjednoczonych Niemiec w zjednoczonej Europie. Kanclerz mówił też o pokojowych zmianach, które dokonywały się w mijającym roku w krajach socjalistycznych.

31 XII — Przewodniczący Federalnego Trybunału Konstytucyjnego Roman Herzog wypowiedział się w wywiadzie dla *Deutschlandfunk* przeciwko przedwczesnemu uznaniu zachodniej granicy Polski za granicę ostateczną. Z punktu prawnego Rzesza nie przestała istnieć po 1945

roku, a jej istnieniu może położyć kres podpisanie traktatu pokojowego. Herzog przypomniał jednocześnie, że Trybunał nigdy nie twierdził, że Niemcy muszą odbudować się w granicach z 1937 r.

31 XII — Przed Bramą Brandenburską zebrały się dziesiątki tysięcy ludzi, by wspólnie witać Nowy Rok. W tym celu otwarto czasowo szereg nowych przejść granicznych. Podczas tragicznego wypadku, do którego doszło w nocy, rannych zostało ok. 300 osób.

Opracowanie: *Stanisław Zerko*

ANDRZEJ SAKSON

MAZURZY - SPOŁECZNOŚĆ POGRANICZA

ark. wyd. 20; nakład 2 000

Jest to pierwsza historyczno-socjologiczna monografia ludności mazurskiej. Autor ukazuje dramatyczne losy społeczności, która uległa dezintegracji i rozpadowi.

Mazurzy, ludność wyznania ewangelickiego, przez wieki związana była ze swoiście pojmowaną polskością (język, zwyczaje, poczucie własnej odrębności, itp.). W 1945 roku Mazurzy weszli w skład państwa polskiego. Wielkim zadaniem narodowym było pozyskanie ich dla polskości. Na skutek wielu okoliczności, w tym nieodpowiedniej polityki władz, ludność ta stopniowo emigrowała z Polski, głównie do RFN.

Jak zauważa w przedmowie wybitny socjolog prof. Jan Szczepański: „Ten długotrwały dramat nieudanej adaptacji, walki, emigracji, repolonizacji i prób integracji Mazurów do nowej społeczności tworzonej z różnych kategorii ludności napływowej jest przedstawiony przez Autora w sposób naukowo obiektywny, udokumentowany szerokim zakresem materiału a równocześnie przejmujący.

(...) W procesach tych ujawniły się siły i możliwości społeczeństwa polskiego, starcie dwóch narodów i państw, dające początek zjawiskom sięgającym głęboko w głąb życia polskiego. Dlatego polecam książkę bardzo szerokim kręgom czytelników. Jest to bowiem swoista kontynuacja „Spraw Polaków” E. J. Osmańczyka”.

DO NABYCIA

- w księgarniach naukowych Domu Książki
- w Instytucie Zachodnim, 61 - 772 Poznań, Stary Rynek 78/79 (także za pobraniem pocztowym)

